

AANPASSING AAN DE KLIMAATVERANDERING EN ECOSYSTEEDIENSTEN

Opdracht voor het opmaken van een stand van zaken en het schetsen van de evoluties tussen 2008 en vandaag, en het formuleren van geactualiseerde doelstellingen voor de Europese wijk

Opdracht voor het opmaken van een stand van zaken en het schetsen van de evoluties tussen 2008 en vandaag, en het formuleren van geactualiseerde doelstellingen voor de Europese wijk - Thema 'Aanpassing aan de klimaatverandering en ecosysteemdiensten'

STUDIE UITGEVOERD DOOR

Onderzoek en workshop georganiseerd door BUUR PoS

OMSLAGFOTO

<https://visit.brussels/en/article/discover-the-european-quarter>

CONTACT

plemaire@perspective.brussels

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER:

Antoine DE BORMAN, algemeen directeur van perspective.brussels - Naamsestraat 59 – 1000 BRUSSEL.

De hier gepresenteerde resultaten worden slechts ter informatie verstrekt. Ze hebben geen juridisch karakter.

Reproductie toegelaten op voorwaarde van bronvermelding

AANPASSING AAN DE KLIMAATVERANDERING EN ECOSYSTEEDIENSTEN

Opdracht voor het opmaken van een stand van zaken en het schetsen van de evoluties tussen 2008 en vandaag, en het formuleren van geactualiseerde doelstellingen voor de Europese wijk

NOVEMBER 2021

Opdracht voor het opmaken van een stand van zaken en het schetsen van de evoluties tussen 2008 en vandaag, en het formuleren van geactualiseerde doelstellingen voor de Europese wijk - Thema 'Aanpassing aan de klimaatverandering en ecosysteemdiensten'

INHOUDSOPGAVE

Dit verslag bundelt de lessen die zijn getrokken uit de workshop over de 'Aanpassing aan de klimaatverandering en ecosysteemdiensten'.

Het is in vier delen opgebouwd:

01 STEDELIJKE ANALYSE	10
Onderzoek en workshop georganiseerd door BUUR PoS Hélène Rillaerts, Diego Luna Quintanilla, Maëlle Vandenberg	
1.1. Ontwikkelingen sinds het richtschema (2008)	12
1.2. Stand van zaken na COVID-19	24
02 INSPIRATIEBRONNEN	29
2.1. Contextualisering van de gewestelijke strategie Julien Ruelle, Leefmilieu Brussel	30
2.2. Contextualisering van de bestaande toestand en de uitdagingen ervan Gilles Ledent, consultant ARIES	32
2.3. De rol van de vallei/verbindingen met de parken in het juiste perspectief Thierry Kandjee, Bureau TAKTYK	30
03 OVERLEG	35
3.1. Analyse van de context	36
3.2. Rondetafels	44
3.3. Bijgewerkte doelstellingen	50
BIJLAGEN	
56	

Opdracht voor het opmaken van een stand van zaken en het schetsen van de evoluties tussen 2008 en vandaag, en het formuleren van geactualiseerde doelstellingen voor de Europese wijk - Thema 'Aanpassing aan de klimaatverandering en ecosysteemdiensten'

VOORAF

CONTEXT

- 01.07.2021: Perspective krijgt van de regering de opdracht om het ontwerp van RPA Wet opnieuw te beoordelen naar aanleiding van de opmerkingen en adviezen die tijdens het openbaar onderzoek van 07.10.2019 tot 05.12.2019 zijn geformuleerd. De door de regering vastgestelde termijn bedraagt zes maanden.
- Juli-augustus 2021: voorbereidende uitwisselingen met de verschillende betrokken actoren en doelgroepen.
- 14.10.2021: goedkeuring door de kabinetten Vervoort, Smet, Van Den Brandt en Maronur van de methodologische nota (de procedure van het RPA Wet wordt op pauze gezet).

Twee voorafgaande vereisten

Uitbreiding van de perimeter tot die van het richtschema van de Europese wijk van 2008.

Verkenning van stadsvormen die een betere instandhouding van het bestaande en een lage koolstofvoetafdruk mogelijk maken.

Thematische workshops:

- 26.10.21: Stadsvorm & landschap
- 08.11.21: Openbare ruimte & mobiliteit
- 24.11.21: Aanpassing aan de klimaatverandering & ecosysteemdiensten
- 02.12.21: Huisvesting & buurtgebonden diensten
- 15.12.21: Kantoor, circulariteit & tijdelijke bezetting met vertegenwoordigers van gewestelijke, gemeentelijke en Europese besturen en vertegenwoordigers van wijkverenigingen

Voor elke workshop werd een online raadpleegbaar verslag opgesteld.

- Januari 2022: Gekruiste synthese van de uitdagingen en doelstellingen door perspective, stuurcomité met vertegenwoordigers van de politieke kabinetten over de vernieuwde stadsvisie, openbaar debat over de vernieuwde stadsvisie.
- Februari 2022: Afsluiting van de adviezen over de vernieuwde stadsvisie, voorstel van tools voor de uitvoering van de vernieuwde visie, indiening van het dossier (visie + tools) aan de regering.
- Maart 2022: de regering geeft perspective (of andere besturen) opdracht om de relevant geachte tools in te voeren.

Pierre LEMAIRE
Project manager, perspective.brussels

DEEL 01 STEDELIJKE ANALYSE

Evoluties van 2008 tot nu, wat is het resultaat?

- **Diego Luna Quintanilla, H el ene Rillaerts, Maëlle Vandenberg, BUUR PoS**

1.1

EVOLUTIES VAN 2008 TOT NU, WAT IS HET RESULTAAT?

HET RICHTSCHEMA 2008

In het GBP en het GewOP van 2002 is de Europese wijk geïdentificeerd als site van gewestelijk belang (SGB) en als hefboomgebied (HG), wat heeft geleid tot het ontwerp van het richtschema (RS) van 2008, waarin 12 projecten zijn opgesomd als projectambities voor de wijk.

Vervolgens, in een eerste fase, heeft het GBP van 2013 de wijk ingedeeld als gebied van gewestelijk belang (GGB), en in tweede instantie heeft het GPDO van 2017 de wijk gedefinieerd als prioritaire ontwikkelingspool (POP). Elk van die instrumenten heeft op zijn beurt de 12 projecten uit het richtschema aangestuurd of verrijkt.

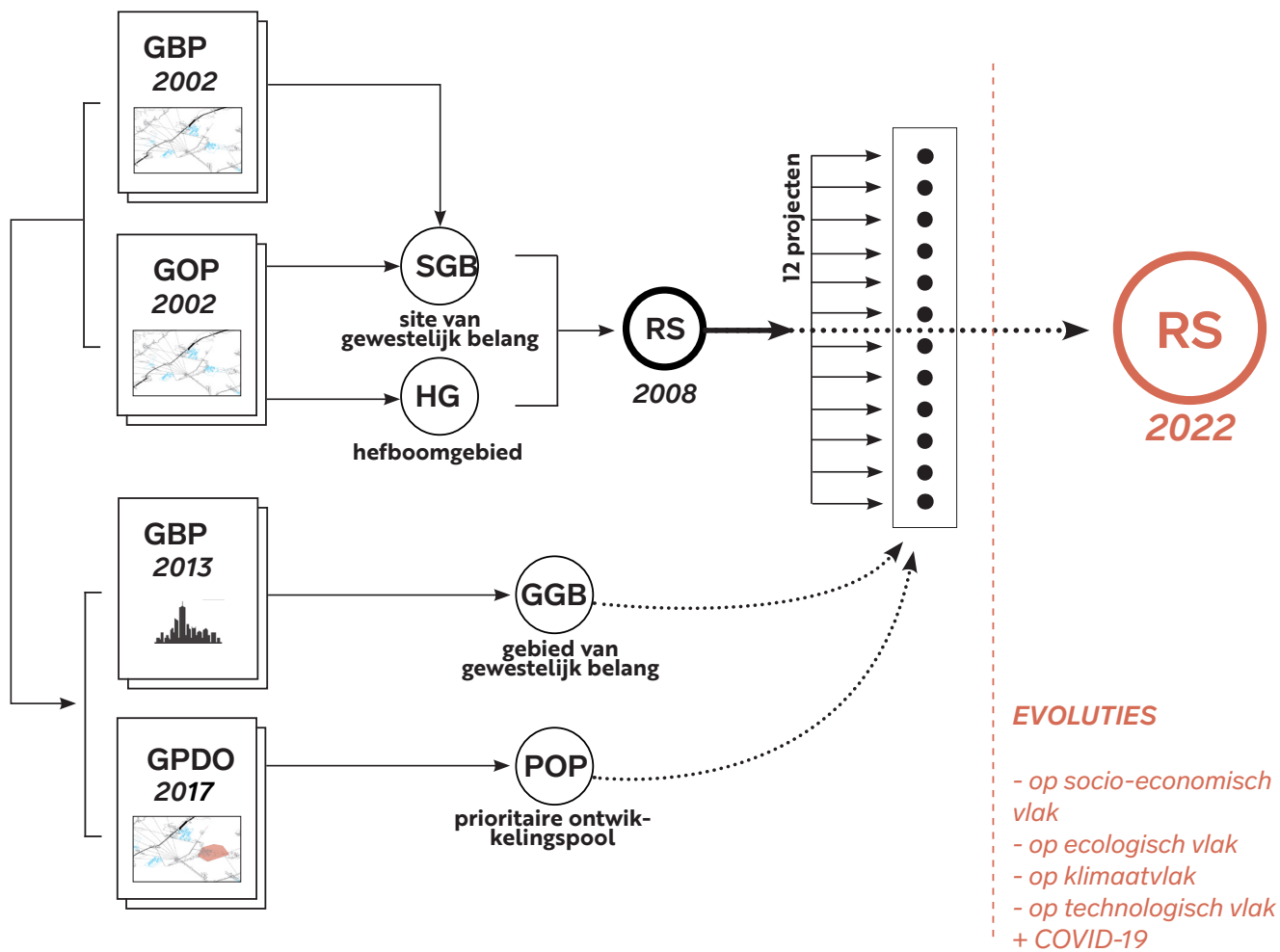
Vandaag, begin 2022, bevinden we ons in een periode waarin de levenswijzen in de grootstad op grote schaal ter discussie worden gesteld, met name door de realiteit van de klimaatverandering en de wereldwijde pandemie, die de fundamenteën van de verstedelijkingswijzen in perspectief plaatst.

Aan de hand van deze analyse van het richtschema en wat er sinds 2008 in de Europese wijk is gebeurd, heroverwegen wij de ambities van het richtschema in het licht van de socio-economische, ecologische, klimatologische, technologische, enz. ontwikkelingen sinds 2008.

Ten tweede worden in een overzichtsstudie de belangrijkste tendensen geschetst die zich sinds de pandemie hebben voorgedaan met betrekking tot de manier waarop mensen de stad beleven en tot stand brengen.

De 12 opgesomde projecten

- A. Herstructurering van de vestigingen van de Europese Commissie
- B. Aanleg van een stadsboulevard in de Etterbeeksesteenweg
- C. Omgeving van het Résidence Palace
- D. Multimodale knoop Schuman
- E. Schumanrotonde en de omgeving ervan
- F. Omgeving van het Consilium
- G. Esplanade van het Europees Parlement: de dreef
- H. Jubelpark en de omgeving ervan
- I. Leopoldpark en de omgeving ervan
- J. Wetstraat, Belliardstraat en Kortenberglaan
- I. Jamblinne de Meuxplein
- L. Luxemburgplein en Jourdanplein

↑ Dit schema geeft een overzicht van de verschillende fasen en instrumenten die sinds 2002 zijn gerealiseerd en die een rechtstreekse of onrechtstreekse invloed hebben uitgeoefend op de ontwikkeling van de wijk.

1.1

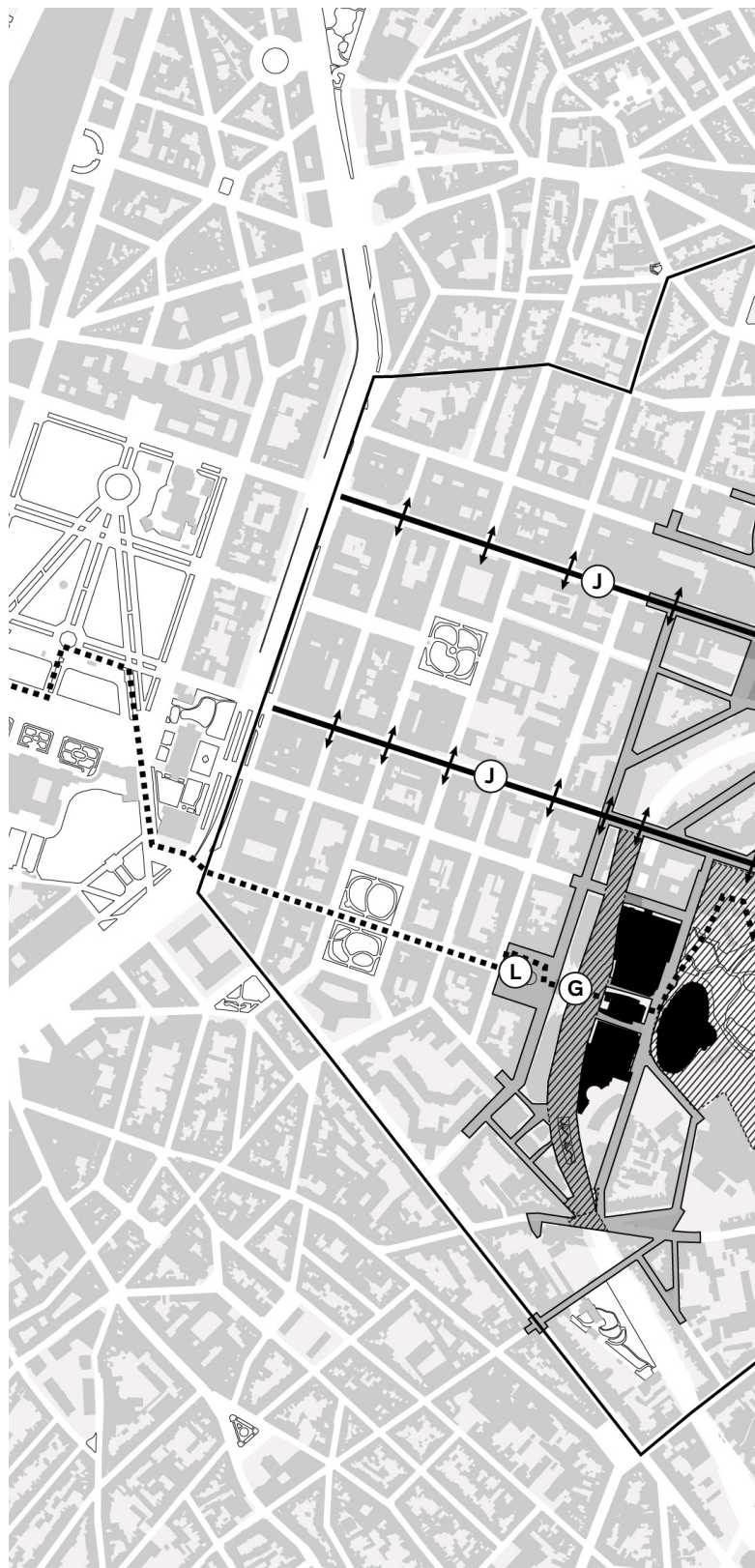
EVOLUTIES VAN 2008 TOT NU, WAT IS HET RESULTAAT?

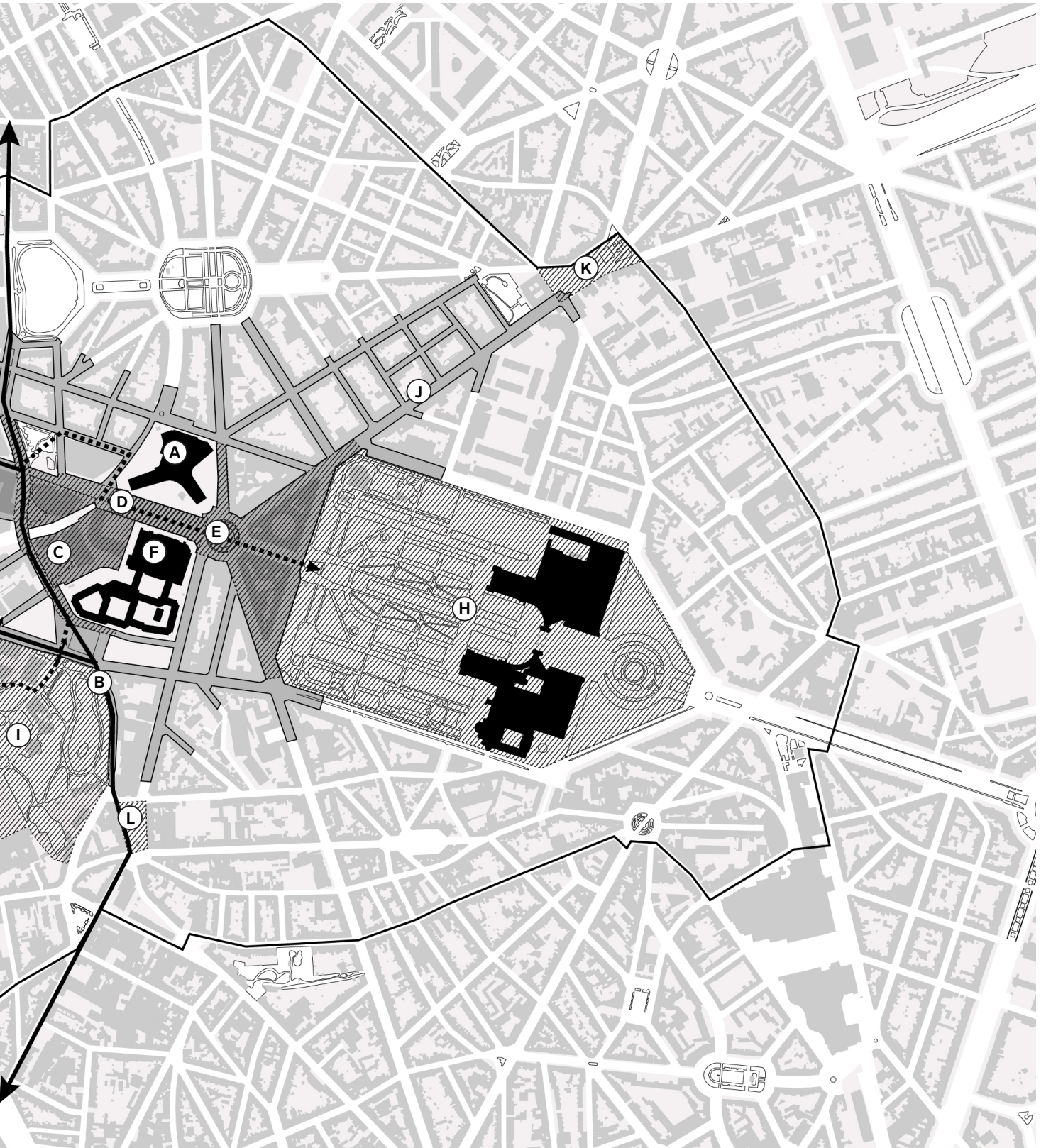
HET RICHTSCHEMA 2008

De voorgestelde projecten

- A. Herstructurering van de vestigingen van de Europese Commissie
- B. Aanleg van een stadsboulevard in de Etterbeeksesteenweg
- C. Omgeving van het Résidence Palace
- D. Multimodale knoop Schuman
- E. Schumanrotonde en de omgeving ervan
- F. Omgeving van het Consilium
- G. Esplanade van het Europees Parlement: de dreef
- H. Jubelpark en de omgeving ervan
- I. Leopoldpark en de omgeving ervan
- J. Wetstraat, Belliardstraat en Kortenberglaan
- I. Jamblinne de Meuxplein
- L. Luxemburgplein en Jourdanplein

- Perimeter
- Park
- Specifieke gebouwen
- Richtschema
- ~~~~~ Projecten van het richtschema

1.1

EVOLUTIES VAN 2008 TOT NU, WAT IS HET RESULTAAT?

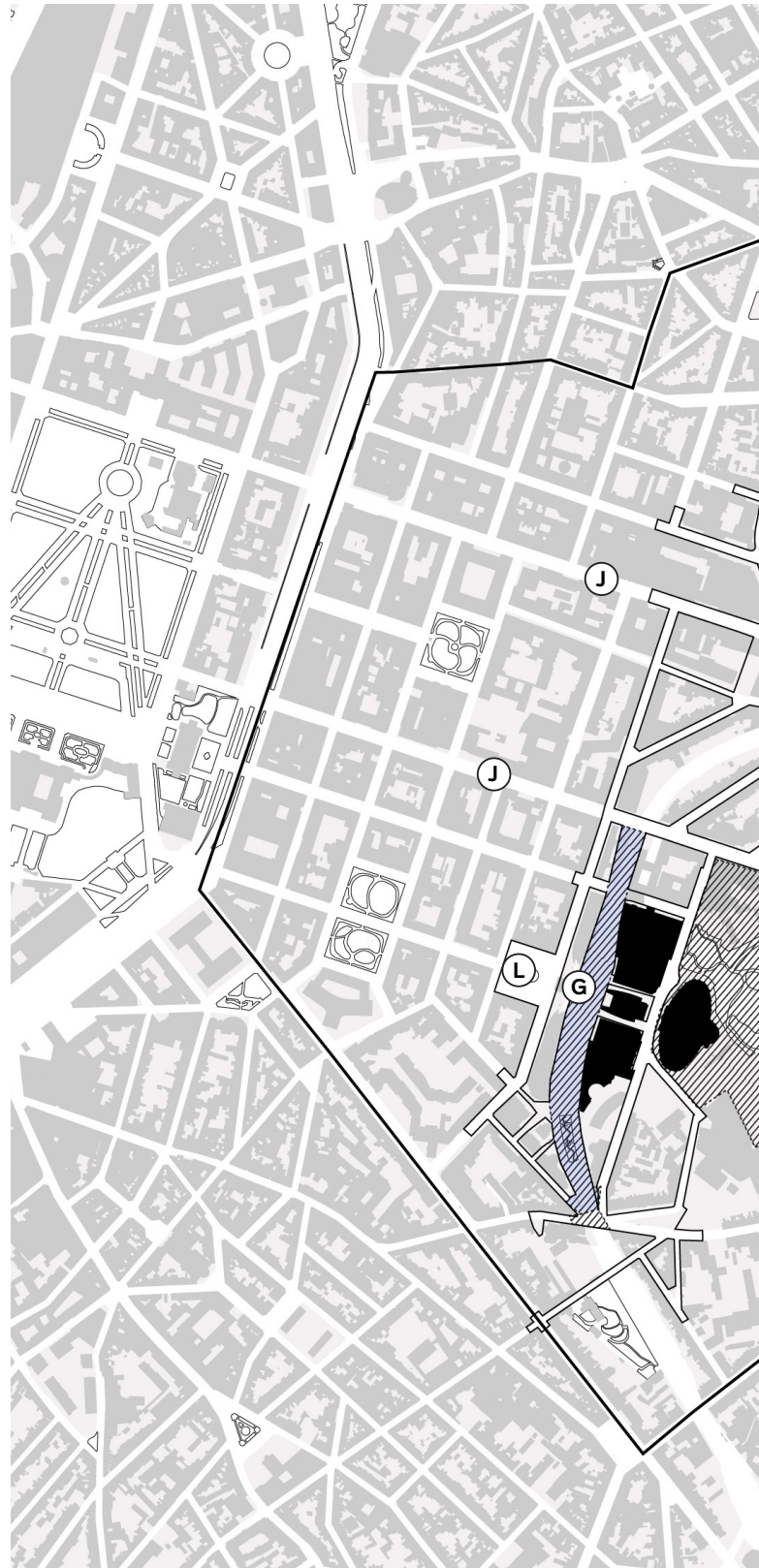
HET RICHTSCHEMA 2008

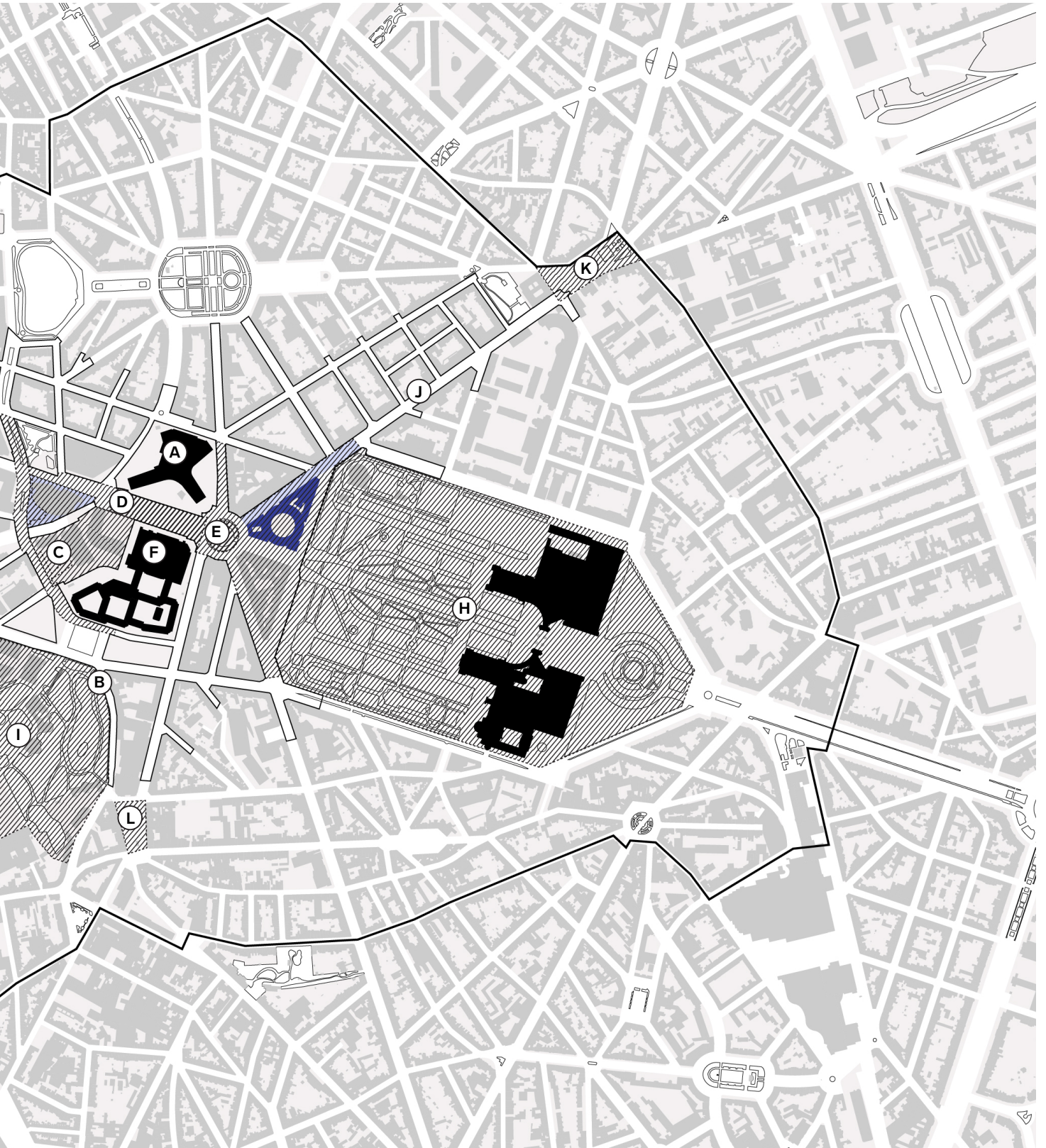
De voorgestelde projecten

- A. Herstructurering van de vestigingen van de Europese Commissie
- B. Aanleg van een stadsboulevard in de Etterbeeksesteenweg
- C. Omgeving van het Résidence Palace
- D. Multimodale knoop Schuman
- E. Schumanrotonde en de omgeving ervan
- F. Omgeving van het Consilium
- G. Esplanade van het Europees Parlement: de dreef
- H. Jubelpark en de omgeving ervan
- I. Leopoldpark en de omgeving ervan
- J. Wetstraat, Belliardstraat en Kortenberglaan
- I. Jamblinne de Meuxplein
- L. Luxemburgplein en Jourdanplein

- Perimeter
- Park
- Specifieke gebouwen
- Richtschema
- ▨ Projecten van het richtschema

- Nieuw:
- Openbare ruimte
 - Openbaar gebouw
 - Privégebouw
 - Privéruimte

1.1

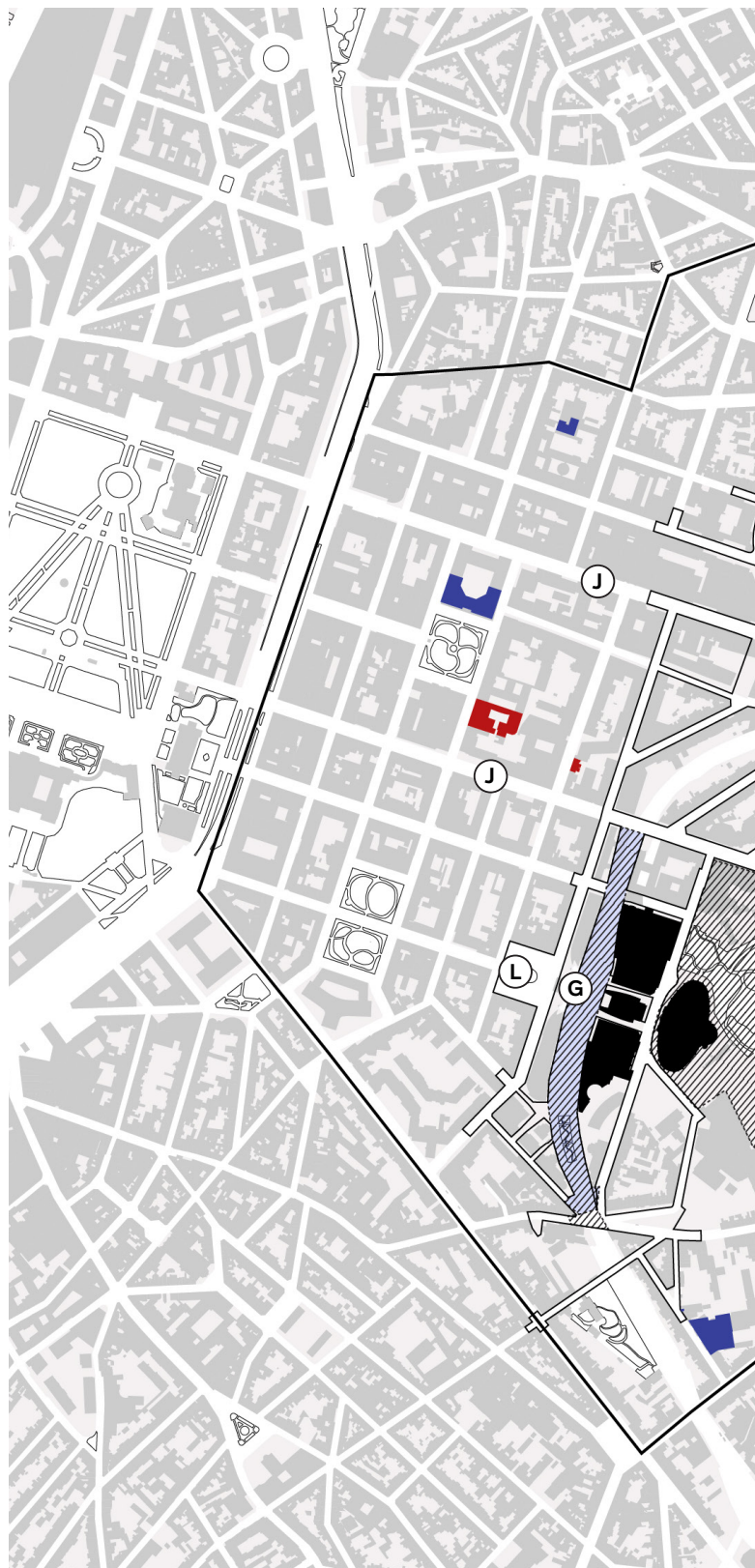
EVOLUTIES VAN 2008 TOT NU, WAT IS HET RESULTAAT?

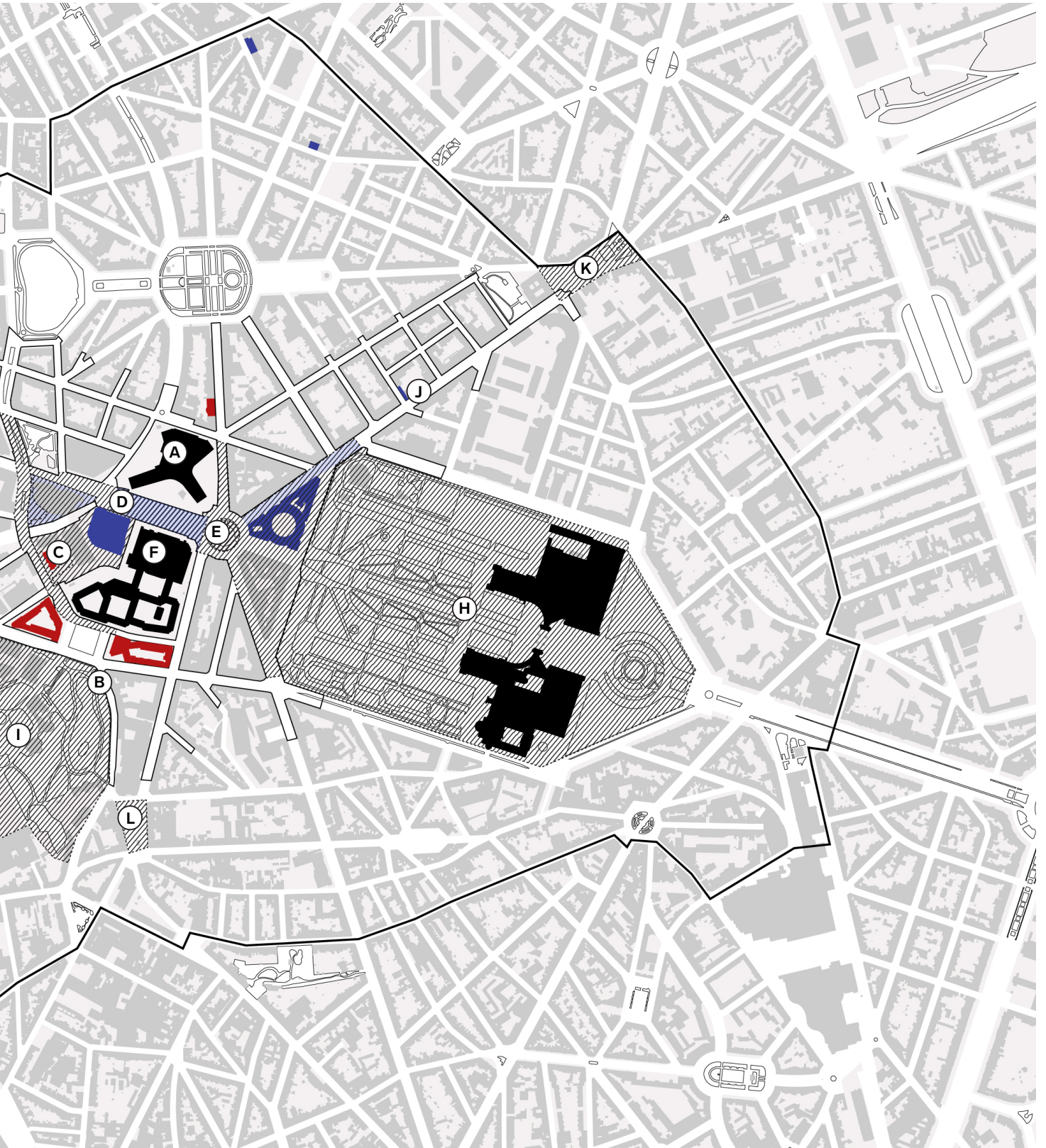
HET RICHTSCHEMA 2008

De voorgestelde projecten

- A. Herstructurering van de vestigingen van de Europese Commissie
- B. Aanleg van een stadsboulevard in de Etterbeeksesteenweg
- C. Omgeving van het Résidence Palace
- D. Multimodale knoop Schuman
- E. Schumanrotonde en de omgeving ervan
- F. Omgeving van het Consilium
- G. Esplanade van het Europees Parlement: de dreef
- H. Jubelpark en de omgeving ervan
- I. Leopoldpark en de omgeving ervan
- J. Wetstraat, Belliardstraat en Kortenberglaan
- I. Jamblinne de Meuxplein
- L. Luxemburgplein en Jourdanplein

 Perimeter	Nieuw:
 Park	 Openbare ruimte
 Specifieke gebouwen	 Openbaar gebouw
 Richtschema	 Privégebouw
 Projecten van het richtschema	 Privéruimte

1.1

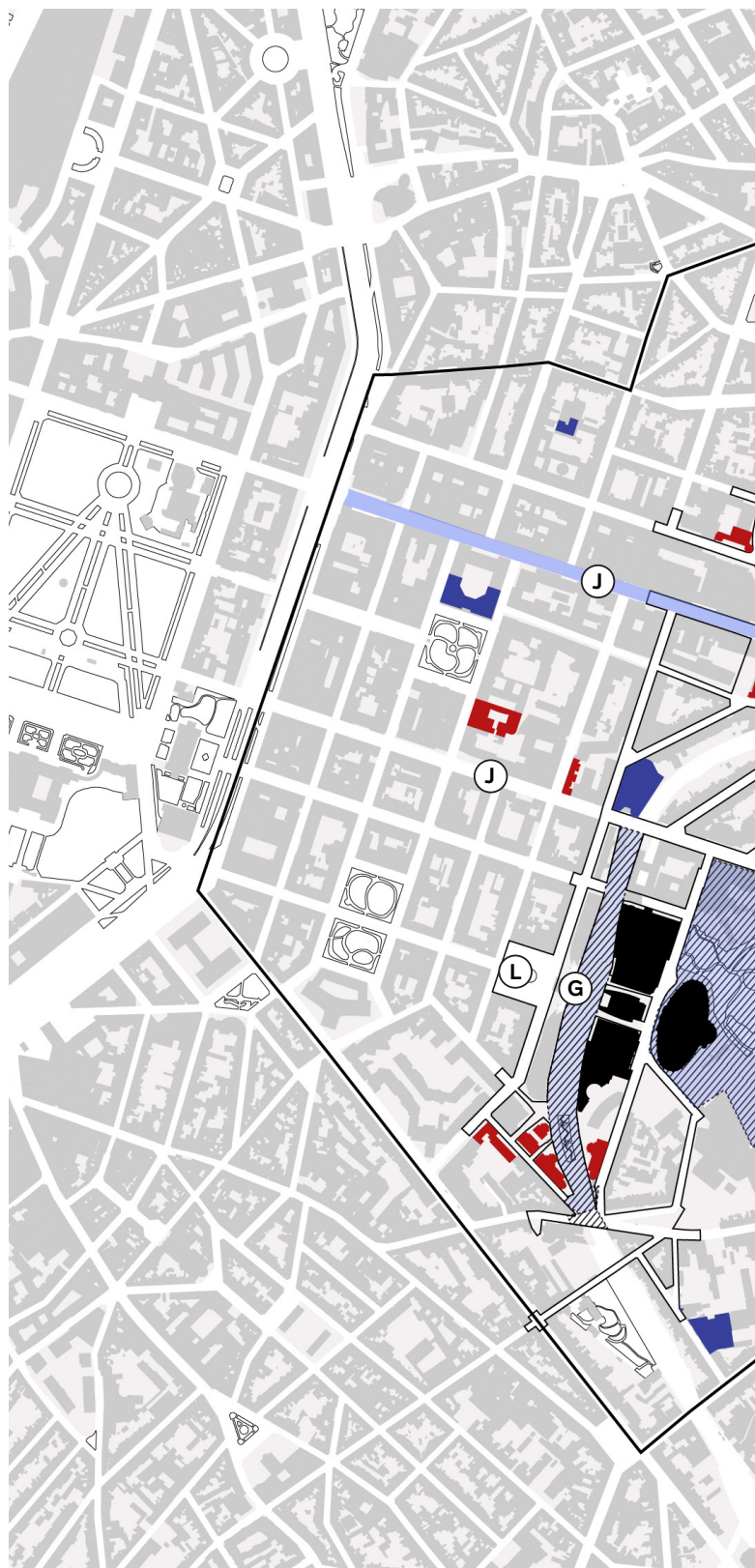
EVOLUTIES VAN 2008 TOT NU, WAT IS HET RESULTAAT?

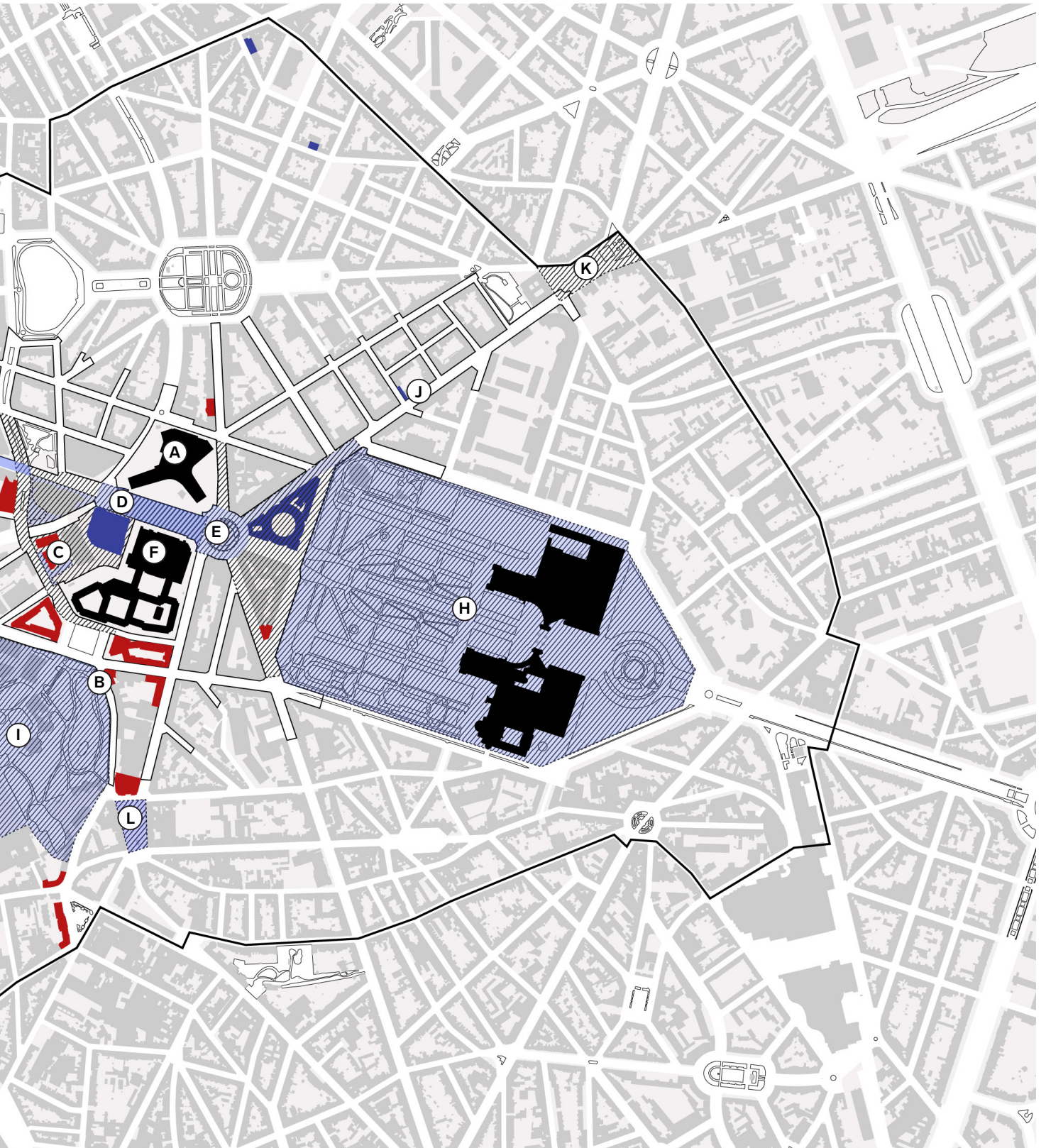
HET RICHTSCHEMA 2008

De voorgestelde projecten

- A. Herstructurering van de vestigingen van de Europese Commissie
 - B. Aanleg van een stadsboulevard in de Etterbeeksesteenweg
 - C. Omgeving van het Résidence Palace
 - D. Multimodale knoop Schuman
 - E. Schumanrotonde en de omgeving ervan
 - F. Omgeving van het Consilium
 - G. Esplanade van het Europees Parlement: de dreef
 - H. Jubelpark en de omgeving ervan
 - I. Leopoldpark en de omgeving ervan
 - J. Wetstraat, Belliardstraat en Kortenberglaan
 - I. Jamblinne de Meuxplein
 - L. Luxemburgplein en Jourdanplein
- + Copernicusgebouw

 Perimeter	Nieuw:
 Park	 Openbare ruimte
 Specifieke gebouwen	 Openbaar gebouw
 Richtschema	 Privégebouw
 Projecten van het richtschema	 Privéruimte

1.1

EVOLUTIES VAN 2008 TOT NU, WAT IS HET RESULTAAT?

Conclusie

De meeste in het richtschema 2008 genoemde projecten hebben betrekking op de openbare ruimten en kunnen dus zeker een rol spelen bij de totstandbrenging van een netwerk van ecosysteemdiensten. Ook al zijn de afgelopen jaren tal van projecten rond de openbare ruimten tot een goed einde gebracht, toch spelen maar weinig van die projecten in op de behoeften en uitdagingen van de klimaatverandering.

1. Openbare groene ruimten kunnen om te beginnen worden beschouwd als belangrijke onderdelen van de natuurlijke synergie binnen de wijk, maar door de druk van de menselijke activiteiten die er vandaag plaatsvinden, beschikken deze ruimten over weinig middelen om hun ecosystemische rol te spelen.
2. Tegelijkertijd zijn de aangelegde openbare ruimten grotendeels gemineraliseerd en kunnen zij moeilijk worden beschouwd als troeven in het licht van de klimaatverandering. Deze ruimten zijn hoofdzakelijk bestemd voor menselijke activiteiten, waarbij de afwezigheid van natuurlijke elementen in het oog springt.
3. In een derde fase heeft het richtschema het mogelijk gemaakt de multimodale ruimten die verband houden met mobiliteit, te herzien, met de nadruk op het openbaar vervoer. Dit helpt de impact van gemotoriseerde mobiliteit op de site te verminderen en verbetert tegelijkertijd de toegankelijkheid van de wijk voor voetgangers, zowel lokaal als gewestelijk.

In het algemeen blijkt uit de analyse van de transformaties van de wijk na het richtschema van 2008 dat er een aantal initiatieven en projecten zijn ontstaan die in overeenstemming zijn met de in het richtschema genoemde projecten.

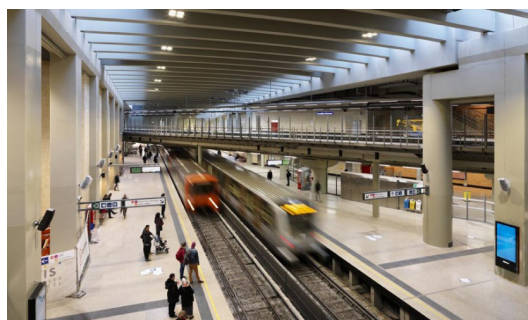
Het richtschema bevat echter geen echte doelstellingen op het gebied van klimaatverandering of ecosysteemdiensten, en dit komt tot uiting in de wijze waarop de verschillende projecten voor de herstructurering van de overwegend verharde openbare ruimten worden ontwikkeld.

Er zijn dan wel inspanningen geleverd op het vlak van alternatieve mobiliteit, en vooral voor het openbaar vervoer, maar de projecten rond de openbare ruimte in hun geheel zijn niet ambitieus genoeg op het vlak van waterbeheer, biodiversiteit, vegetalisatie, doorlatendheid van de bodems, luchtkwaliteit, enz.

Mobiliteit

J. Wetstraat, Belliardstraat en Kortenberglaan

D. Multimodale knoop Schuman

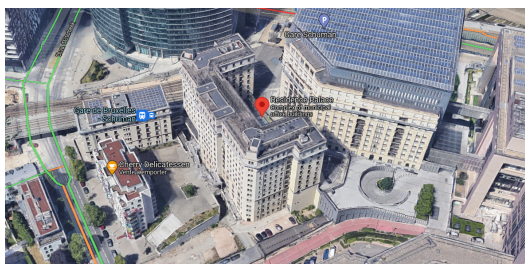
E. Schumanrotonde en de omgeving ervan

BALANS

- Klimaataanpassing
- 0 Waterbeheer
- Biodiversiteit
- + Gezond leefmilieu
- Lokale landbouw
- Bodemkwaliteit

Openbare ruimten

A. Herstructurering van de vestigingen van de Europese Commissie (de cases van The One, Realex en Wet 130)

C. Omgeving van het Résidence Palace

L. Jourdanplein

G. Esplanade van het Europees Parlement

BALANS

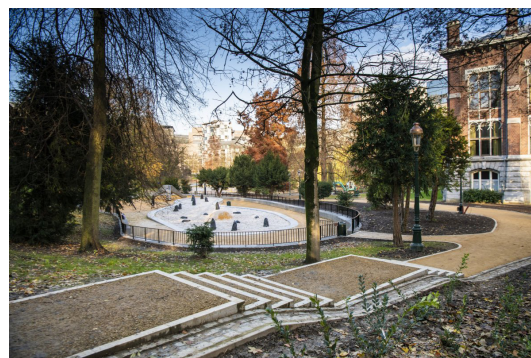
- Klimaatanpassing
- 0 Waterbeheer
- Biodiversiteit
- Gezond leefmilieu
- Lokale landbouw
- Bodemkwaliteit

Groene openbare ruimten

B. Aanleg van een stadsboulevard in de Etterbeeksesteenweg (MIVB en vegetalisatie van de middenberm)

H. Jubelpark en de omgeving ervan

I. Leopoldpark en de omgeving ervan

BALANS

- + Klimaatanpassing
- 0 Waterbeheer
- + Biodiversiteit
- + Gezond leefmilieu
- Lokale landbouw
- + Bodemkwaliteit

1.2

STAND VAN ZAKEN NA COVID-19

Uit de waarneming van de huidige praktijken blijkt een evolutie van de manier waarop we de stad, en a fortiori de Europese wijk, bewonen. Deze tendensen kunnen worden samengevat volgens vijf componenten:

1. Naar duurzame mobiliteit
2. Nieuwe ambities van de Commissie
3. Verwachtingen voor een buurtgebonden stedenbouw
4. Functiegemengdheid, aanjager van stedelijke kwaliteit
5. Milieuprestaties: een noodzaak

1. Naar duurzame mobiliteit

Duurzame mobiliteit is een cruciale stedelijke uitdaging waarvoor reeds talrijke inspanningen zijn geleverd en nog moeten worden geleverd. De pandemie heeft tegelijk duidelijk gemaakt dat er een behoefte is aan bovengrondse infrastructuur voor een actieve en gezonde mobiliteit.

Verkeersstromen

- Thuiswerk, telewerk en flexibel werk dragen bij aan een vermindering van het autoverkeer.
- Het gebruik van open data biedt nieuwe middelen voor de optimalisering van de trajecten en reistijden, en dus voor de verbetering van de multimodaliteit en de verkeersstromen.

Infrastructuur

- De mobility hubs in het hart van het gewestelijke vervoerssysteem vormen essentiële punten waar de verschillende vervoerswijzen op elkaar aansluiten. Ze hebben nog aan belang gewonnen tijdens de laatste jaren.
- Voor de internationale bereikbaarheid van Brussel worden nu steeds meer inspanningen gedaan voor het ontwikkelen van de spoorweginfrastructuur.
- De intergewestelijke bereikbaarheid wordt verder gedefinieerd dankzij gekruiste strategieën voor diversificatie van de vervoerswijzen: park-and-rides, fietspaden met verbindingen naar de drie gewesten, stroomopwaartse regulering van de verkeersstromen, enz.

Groenere verplaatsingen

- Opkomst en versterking van alternatieve motoren en brandstoffen.
- De noodzaak van een ambitieus beleid rond alternatieve mobiliteit wordt steeds duidelijker en is algemeen aanvaard.

2. Nieuwe ambities van de Europese instellingen

De instellingen zijn van plan om tegen 2030 over te gaan van **50 naar 25 gebouwen in het Brussels Gewest**.

- De totale oppervlakte die door deze instellingen wordt ingenomen, zal dan dalen van **780.000 m² tot 580.000 m²**.
- Ze zullen geen vestigingen meer hebben buiten de **Euro-pese wijk en de Rogierwijk**.
- Vanaf 2025 zullen de Europese instellingen een reeks eigendommen langs de Wetstraat weer op de vastgoedmarkt brengen.
- **Telewerk** : sinds maart 2020 werken de meeste medewerkers van thuis uit. Verwacht wordt dat deze nieuwe manier van werken ook na de gezondheids crisis zal worden voortgezet.
- **Recentralisatie**: het doel is de koolstofvoetafdruk te verkleinen, de ruimte te optimaliseren en de verschillende DG's in thematische clusters onder te brengen.

3. Verwachtingen voor een buurtgebonden stedenbouw

De 10 minutenstad waar de stedenbouwkundigen reeds voor hebben gepleit, is de afgelopen twee jaar steeds zinvoller geworden. De verwachtingen en behoeften van de gebruikers op de schaal van hun wijk veranderen:

- Toegang tot **lokale hulpbronnen** die op circulaire wijze in een netwerk worden gebracht (productie, verwerking, verkoop).
- De bevoorrading met **voedingsmiddelen** kan worden overwogen in een korte keten met verse lokale producten.
- De toegang tot **essentiële diensten** als sleutelement van een verminderde gemotoriseerde mobiliteit en van een actief wijkleven.
- **Solidaire economie** als speler van de economische circulariteit en als sociale structuur binnen een wijk.
- **De kwaliteit van de bereikbaarheid** te voet of met zachte vervoerswijzen is de sleutelfactor van het buurtgebonden urbanisme dat een gezonde en veilige infrastructuur garandeert.
- Buurtgebonden urbanisme waarborgt de versterking van **gemengde sociale structuren** door de activering van het wijkleven.
- De stad uittekenen binnen buurtgebonden netwerken leidt tot een **evolutie van de buurtgebonden voorzieningen** die inspeelt op de nieuwe behoeften.

1.2

STAND VAN ZAKEN NA COVID-19

4. Functiegemengdheid, aanjager van stedelijke kwaliteit

In samenhang met het buurtgebonden urbanisme evolueert de Europese wijk zeer langzaam in de richting van een grotere programmatische mix. Deze evolutie blijft wenselijk:

- De totstandkoming van een netwerk van activiteiten, de diversiteit van gebruikers en gebruiksvormen versterkt **een dynamisch wijkleven**.
- **De culturele en sociale synergie** uitdenken aan de hand van aanvullende en collaboratieve activiteiten.
- De functiegemengdheid waarborgt **nabijheid en beperking van gemotoriseerde verplaatsingen**.
- De functiegemengdheid maakt het mogelijk de meeste gebruiksvormen te integreren binnen de wijk en een **veerkrachtige, circulaire en productieve stad** tot stand te brengen.
- **Dankzij de egalitaire toegang tot de openbare diensten** kan de pluraliteit op de schaal van de wijk worden versterkt. Het beperken van de behoeften aan gemotoriseerd verkeer is een van de **factoren van de gezonde stad**.

6. Milieuprestaties: een noodzaak

Een gezonde omgeving, zelfs in dichtbevolkte stedelijke gebieden, impliceert de behoefte aan echte milieuprestaties die het mogelijk maken ecosysteemdiensten te vervullen. Deze prestaties bestaan uit tal van facetten:

- **Gezonde steden:** evenwicht en veerkracht tussen plaatsen om te leven en plaatsen voor de natuur.
- **Biodiversiteit om de verspreiding van virussen tegen te gaan:** een gezonde en natuurlijke omgeving draagt bij tot het uitbouwen van een gezonde en veerkrachtige stad.
- **Waterkwaliteit:** het water op natuurlijke wijze beheren, het terugleiden naar de landschappelijke delen van de stad.
- **Bodemkwaliteit:** als levende basis waarop de natuur zich kan ontwikkelen in de stad.
- **Luchtkwaliteit:** koeltecorsidors, een natuurlijke en cyclische klimaatregeling uitwerken en de uitstoot terugdringen.
- **Beheer van de hulpbronnen:** zuinig en veerkrachtig gebruik van de hulpbronnen met een netwerkindegratie van hergebruik en recycling.
- **Gebouwen met een beperkt energieverbruik:** maximalisering van de efficiëntie van nieuwe gebouwen en uitrusting van oudere gebouwen zodat zij koolstofneutraal worden en groene energie opwekken.

Conclusie

Deze tendensen, die des te zichtbaarder zijn geworden sinds de gezondheidscrisis, hebben een belangrijke invloed gehad op de evolutie van de ambities en verwachtingen voor de wijk. De pandemie heeft zo een aantal eerder aangevangen denkoefeningen die plots erg dringend lijken, in een stroomversnelling gebracht.

DEEL 02

INSPIRATIEBRONNEN

Contextualisering van de gewestelijke strategie

- **Julien Ruelle, Leefmilieu Brussel**

Contextualisering van de bestaande toestand en de eraan verbonden uitdagingen

- **Gilles Ledent, consultant ARIES**

Een nieuwe kijk op de rol van de vallei / verbindingen met de parken

- **Thierry Kandjee, Bureau TAKTYK**

2.1

CONTEXTUALISERING VAN DE GEWESTELIJKE STRATEGIE

JULIEN RUELLE, LEEFMILIEU BRUSSEL

Bij de aanpak van de kwesties van de aanpassing aan de klimaatverandering en het natuurbehoud komt een dialectische relatie naar voren: de natuur helpt ons de stad aan te passen aan de gevolgen van de klimaatverandering (antropocentrische benadering), maar omgekeerd heeft zij hulp nodig om zichzelf aan te passen om het hoofd te kunnen bieden aan deze grote verstoringen (ecocentrische benadering).

Doordat het Natuurplan streeft naar het behoud en de ontwikkeling van de natuur, is het een belangrijk onderdeel van de gewestelijke strategie ter zake. Het plan probeert beide benaderingen met elkaar te verzoenen. Het begrip 'plan' verwijst met name naar een territoriale aanpak: milieuproblemen kunnen niet worden beschouwd zonder rekening te houden met hun ruimtelijke aard.

De gevolgen van de klimaatverandering zijn in dit verband niet billijk verdeeld: de geografie van hitte-eiland en van de luchtverontreiniging illustreren duidelijk het sterke contrast tussen het centrum en de Brusselse rand, dat het gevolg is van de bodemafdekkingen en de stedelijke typomorfologie, die op haar beurt een teken is van de voortschrijdende verstedelijking van ons Gewest door de eeuwen heen, die een negatief saldo vertoont op het vlak van de verdeling van de begroeiing en de natuurlijke ruimten. Hier tekenen zich belangrijke uitdagingen inzake billijkheid af: de gebieden die het meest worden getroffen door de overlast en het minst profiteren van de positieve effecten van de natuur, zijn ook het dichtst bevolkt en kennen de hoogste bestaansonzekerheid.

Het overstromingsgevaar houdt op zijn beurt verband met de valleien die ons Gewest hebben gevormd en nog steeds vormen. De logica van de stroomgebieden impliceert echter dat de risicogebieden gevaar lopen als gevolg van de ondoorbaarheid van de gronden stroomopwaarts, en dus op het hele gewestelijke grondgebied.

Deze bevindingen kunnen als leidraad dienen voor prioriteiten bij de uitvoering van op een aanpassing op basis van de ecosystemen (*ecosystem-based adaptation*) en van oplossingen op basis van de natuur (*nature-based solutions*) in het Brussels Gewest.

De **vergroening** van de openbare ruimten, de gebouwen en hun omgeving (groendaken en -gevels, speelplaatsen enz.), en meer secundair het behoud en de ontwikkeling van het bomenbestand, zijn belangrijke maatregelen om de groene infrastructuur van het centrum en de eerste kroon te versterken, vooral dan in de gebieden van de hitte-eilanden.

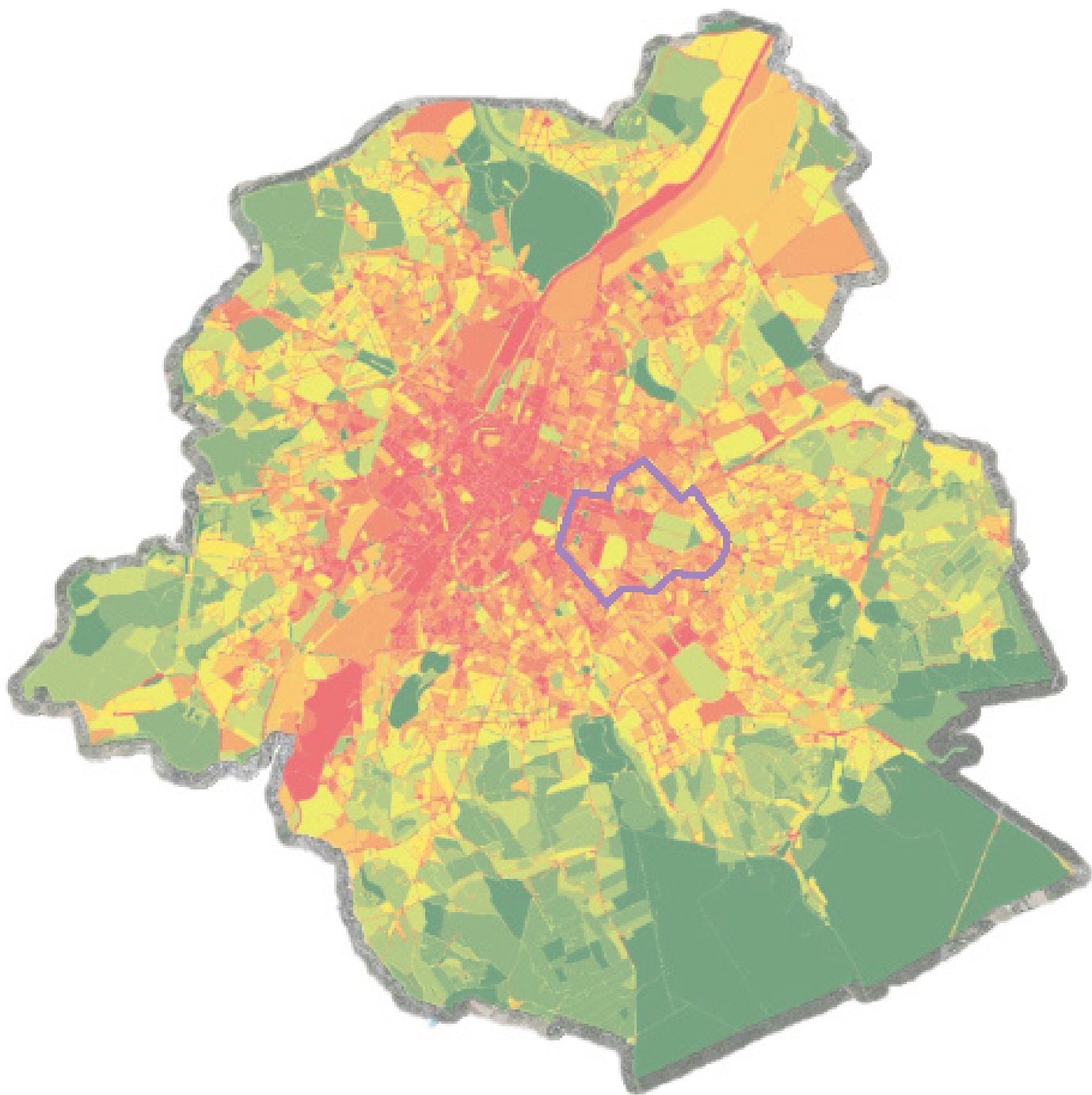
Vergroening – zowel op kwantitatief als op kwalitatief vlak!

– draagt zo bij tot het afzwakken van ongelijkheden, het verbeteren van de leefomgeving en het terugdringen van psychologische en lichamelijke gezondheidsrisico's, door de toegang van de bevolking tot groene ruimten en het contact met de 'gewone' natuur te vergroten en door koelte-eilanden te creëren.

Het **geïntegreerde regenwaterbeheer** en het opnieuw doorlaatbaar maken van de bodem zijn op hun beurt maatregelen die solidair op het niveau van het hele Gewest moeten worden geactiveerd, in combinatie met vergroeningsdynamieken, die elkaar wederzijds versterken.

De bescherming en de heraansluiting van de natuurlijke habitats, in het bijzonder van de gebieden met hoogbiologische waarde, natuurreervaten en Natura 2000-sites, staan centraal in de uitdagingen van de tweede kroon. De versterking van het **Brusselse ecologische netwerk** (BEN), een functioneel onderdeel van de landschappelijke 'groene en blauwe netwerken', moet het mogelijk maken de veerkracht van de ecosystemen (habitats en soorten) te vergroten en, door aan te sluiten op de groene infrastructuur van het centrum en de eerste kroon, bij te dragen tot het koeltenetwerk. Met het oog op de uitvoering en de samenhang kan het BEN worden gestructureerd in vier overheersende landschapstypes die evenveel facetten van de 'natuur-stad' vormen: een hoofdzakelijk beboste en gesloten omgeving ('bos-stad'), een agrarische en open omgeving ('plattelands-stad'), een waterrijke omgeving ('water-stad') en tot slot een hoofdzakelijk erg stedelijke en ondoorlatende omgeving ('dichtbebouwde stad') met de meeste vergroeningsuitdagingen.

De **instandhouding** van fauna en flora, die vanzelfsprekend is, helpt de ecosystemen het hoofd te bieden aan de klimatologische onzekerheden en de andere oorzaken van de achteruitgang van de soorten (landschappelijke versnippering, conventionele landbouwpraktijken, verstedelijking, enz.). De neergang van de biodiversiteit is daarbij een volwaardige crisis, die niet helemaal oplosbaar is door het klimaatbeleid.

9

↑ Analyse-afbeelding uit het ondersteunend materiaal van de presentatie door Julien Ruelle, Leefmilieu Brussel

2.2

CONTEXTUALISERING VAN DE BESTAANDE TOESTAND EN DE ERAAN VERBONDEN UITDAGINGEN

GILLES LEDENT,

CONSULTANT ARIES

WAT IS DE SITUATIE IN DE WIJK EN WAT KUNNEN WE VERWACHTEN?

Wanneer we het over ecosystemen en ecosysteemdiensten hebben, denken we in de eerste plaats aan water en 'natuur', een woord dat in hoofdzaak alle natuurlijke elementen van wat we het 'natuurlijke landschap' noemen, samenbrengt. Voor het water zijn het landschap, de bodem en het reliëf de basiselementen.

De Europese wijk wordt doorkruist door een vallei (Maalbeek) en bezit dus een rivierbedding en hellingen. De rivierbedding is in wezen een overstromd en overstromingsgevoelig gebied, de hellingen zijn doorlaatbare terreinen, vaak van goede landbouwkwaliteit.

Het is dus niet verrassend dat tot in het midden van de negentiende eeuw in de vallei waterbekkens aanwezig waren die werden gevoed door de waterloop en dat er op de hellingen akkers waren gelegen.

De daaropvolgende verstedelijking heeft deze fysieke werkelijkheid uitgewist. Ze is nu haast niet meer zichtbaar (algemene ondoordringbaarheid, kanalisering van waterstromen, verdwijnen van overstromde en overstromingsgevoelige gebieden). De ecosystemische behoeften zijn echter nog steeds zeer aanwezig en de huidige klimaatverandering versterkt die behoeften nog.

De diagnose van het IPCC is ondubbelzinnig: de stijging van de gemiddelde temperatuur van de aarde is bewezen en de meest optimistische scenario's vergen van ons aanzienlijke inspanningen om de broeikasgassen te verminderen (koolstofneutraliteit in 2055 voor +1,5 °C (Akkoord van Parijs) of in 2075 voor +2 °C). We zitten echter al op +1,1 °C en, wat we ook doen (zelfs als we vanaf morgenochtend alle CO₂-uitstoot schrappen), de gemiddelde temperatuur van de aarde kan enkel maar stijgen tot 2050 om daarna stabiel te worden (of net niet). De gevolgen van de klimaatverandering blijven dus aanhouden en zullen op de korte en middellange termijn alleen maar toenemen.

Waarover hebben we het precies?

Als de gemiddelde temperatuur van de aarde 2 °C stijgt (wat zeer waarschijnlijk is, gezien de huidige trends en de te leveren inspanningen om binnen dit temperatuurbereik te blijven), moet dit als een gemiddelde worden beschouwd. De opwarming laat zich sterker voelen op het land dan op zee. De polen zullen meer opwarmen dan de evenaar. Op het land aan de

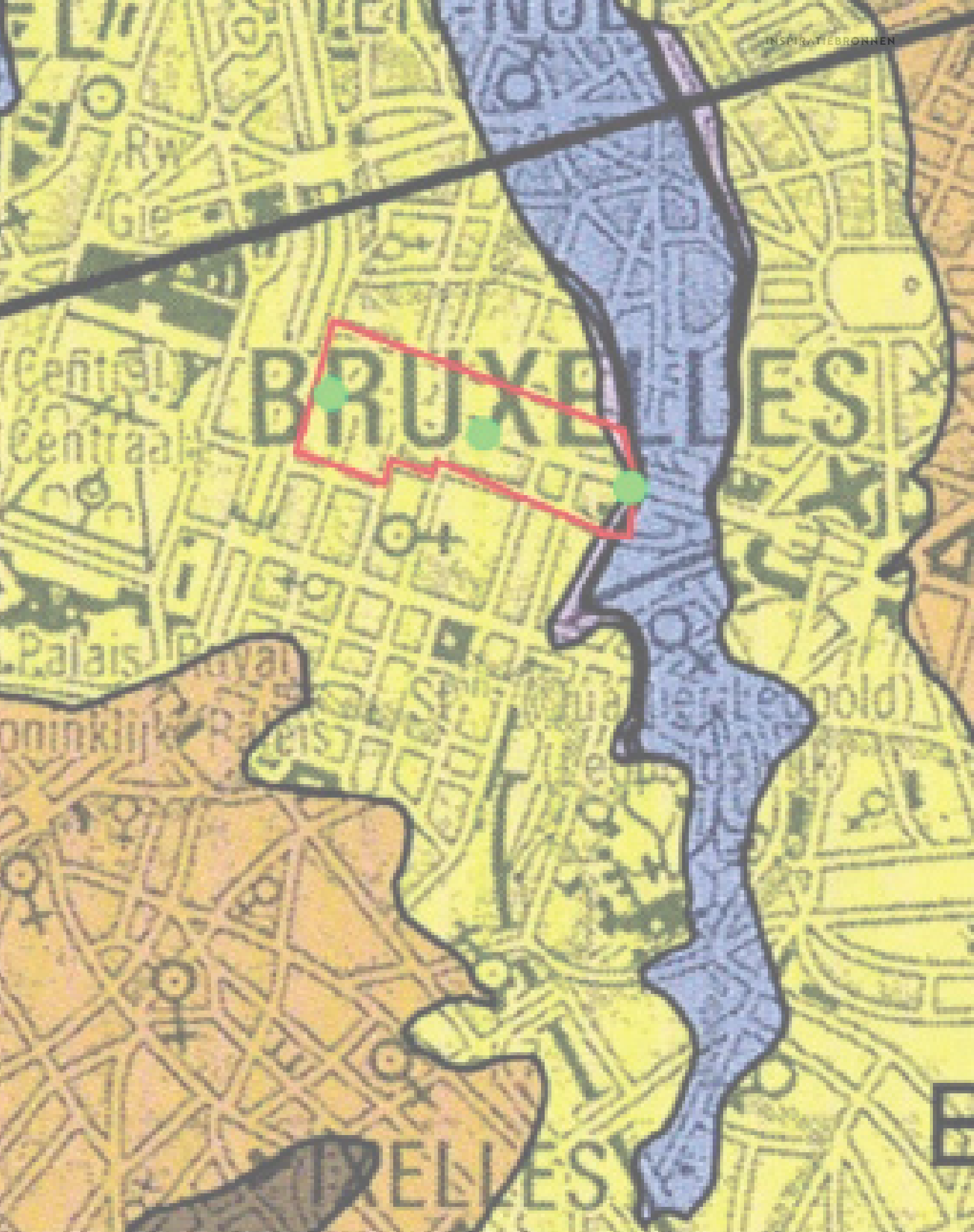
polen zou de gemiddelde temperatuurstijging dus +5 °C kunnen bereiken, terwijl die in de oceanen aan de evenaar +1 °C zou zijn.

De effecten op de neerslag zullen niet gelijkmatig verdeeld zijn. In sommige streken zal veel meer neerslag vallen dan vandaag het geval is (polen, tropisch Afrika, tropisch Azië, Kreeftskeerkring), terwijl andere streken zullen uitdrogen (Middellandse Zee, Zuid-Amerika, zuidelijk Afrika, Australië). Omgekeerd leiden veranderingen in de neerslagpatronen tot droogteperiodes.

De gevolgen van deze veranderingen werken door in het leven van alledag en zijn zeer ernstig: wijziging van de landbouwopbrengsten, voedseltekorten, beperkte toegang tot drinkwater, overstromingen, enz., vooral omdat heel veel mensen worden getroffen. Dit is nu al het geval en zal alleen maar verergeren (we hebben het over miljarden personen). Het IPCC voorspelt een veralgemeend voedseltekort vanaf een stijging met 2,5 °C!

De frequentie en de intensiteit van extreme fenomenen zullen toenemen. Een fenomeen dat zich nu eens in de 50 jaar voordoeft, zal dan 8,6 keer (+1,5 °C) of 13,9 keer (+2 °C) of 39,2 keer (+4 °C) voorkomen.

Tot slot zal ook de migratie toenemen. We moeten ons voorbereiden op de opvang van al die mensen. Aanpassing aan de opwarming van de aarde vereist onvermijdelijk dat ernstig wordt nagedacht over volksverhuizingen. De cijfers die door internationale en officiële bronnen (VN, Wereldbank, enz.) worden genoemd, zijn beangstigend. Er wordt gesproken over honderden miljoenen mensen.

↑ Analyse-afbeelding uit het ondersteunend materiaal van de presentatie door Gilles Ledent, consultant ARIES

2.2

EEN NIEUWE KIJK OP DE ROL VAN DE VALLEI / VERBINDINGEN MET DE PARKEN

**THIERRY KANDJEE,
BUREAU TAKTYK**

**DE EUROPESE WIJK ALS FRAGMENT VAN
EEN GEMEENSCHAPPELIJKE GEOGRAFIE**

Waarom moet de vallei opnieuw tot haar recht komen?

Nadenken over de ecosystemische toekomst van de Europese wijk, betekent stilstaan bij de rol van de Maalbeekvallei. In de vorige kaderdocumenten (RS Europese wijk) werd de Maalbeekvallei gereduceerd tot een mobiliteitslijn in het grondgebied, een mogelijke stedelijke residentiële laan. Wij zijn echter van mening dat de Europese wijk een fragment vormt van een mogelijk en noodzakelijk ambitieus project om een polymorfe stedelijke vallei opnieuw uit te vinden aan de hand van een ambitieuze en stapsgewijze visie. Stedelijke valleien zijn bij uitstek geschikt om het geïntegreerde waterbeheer in de stad opnieuw uit te denken, het stedelijke microklimaat aan te pakken en actieve verplaatsingen te bevorderen. Deze middelen zijn tools om opnieuw een watercultuur tot stand te brengen.

Hoe kunnen we de vallei tot haar recht laten komen?

- Uittekenen met de bodem

Aangezien het wegennet op gedeeltelijk zandige hellingen ligt, moet het potentieel ervan als mogelijke spons worden bestudeerd, evenals de aanwezigheid van bronnen waar het zand samenkomt met de kleilagen. De laatste onderzoeken van Taktyk naar de Brusselse sponsparke (Josaphatpark) en het overleg 'Luxembourg in Transition' hebben ons ook geleerd dat in onverzadigde kleigronden meer koolstof kan worden opgeslagen.

Zo is de drooglegging van de rivier de Lea in Londen door 5th Studio inspirerend voor ons. Deze werkzaamheden maken deel uit van het Green Grid van Londen om de klimaatverandering aan te pakken. Ze werden geïnitieerd door een proactieve aanpak van een groep van experts 'Design for London' die de burgemeester van Londen adviseert. De schaal van het project is vergelijkbaar met die van de vallei van de Maalbeek tussen de vijvers van Elsene en de Maria-Louizasquare.

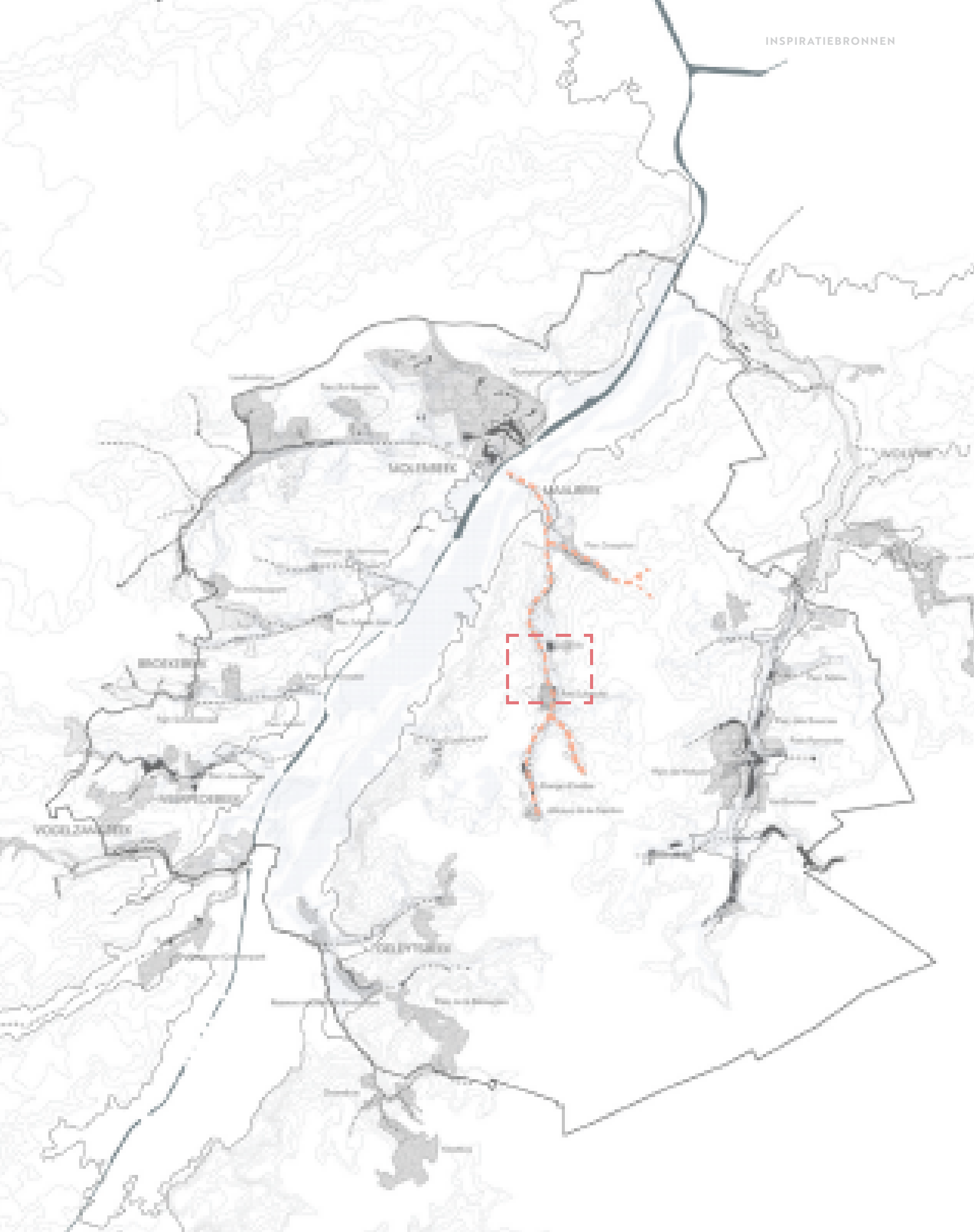
- Uittekenen met de wind

Het bureau OKRA werkt voor de stad Athene een strategie uit voor de aanpassing aan de klimaatverandering (albedo, aanplanting, aanwezigheid van water), gekoppeld aan een strategie voor stadsvernieuwing met betrekking tot de leegstaande ruimten in het stedelijke netwerk van het stadscentrum. Wij zijn van mening dat een dergelijke holistische aandacht een goed voorbeeld vormt van de aanpak die voor de Europese wijk moet worden gevolgd.

- Uittekenen met de actoren

Tot slot weten we dat het project om onze steden aan te passen aan de ecologische en klimatologische transitie, niet zonder slag of stoot zal verlopen. Wij kunnen in Brussel wijzen op de steeds meer erkende noodzaak om een beroep te doen op de gemeenschappen van wetenschappers die reeds op het terrein actief zijn (EGEG, coördinatie van de Zenne) om de vallei van de Maalbeek te erkennen. Zij maken deel uit van de noodzakelijke paradigmaverschuivingen die ons uitnodigen onze collectieve leefwijzen te heroverwegen en de Maalbeek niet als een grens, maar als een ruimte voor denkoefeningen en gezamenlijke projecties te beschouwen.

Waarom zou de vallei van de Maalbeek, die samenvloeit met de Zenne, niet op een dag een bepalende geografische structuur kunnen worden voor de herziening van Brussel? De benadering van het New European Bauhaus zou Brussel ertoe moeten aanzetten om zijn schouders te zetten onder dit omvangrijke project.

↑ Analyse-afbeelding uit het ondersteunend materiaal van de presentatie door Thierry Kandjee, Bureau TAKTYK

DEEL 03 OVERLEG

Alle analyses en lezingen op verschillende schaalniveaus maken het mogelijk 6 basiskrachtlijnen vast te stellen

Klimaataanpassing, Waterbeheer, Biodiversiteit, Gezonde omgeving, Lokale landbouw, Bodemkwaliteit en vergroening

Deze 6 krachtlijnen worden in het kader van de Europese wijk aan de orde gesteld via:

- een inventaris van actiepistes op microschaal (volgens de elementen die binnen de wijk zijn vastgesteld);
- netwerkimtegratie en verruiming van deze actiepistes op macroschaal (volgens de grote structurerende elementen van de wijk).

3.1

ANALYSE VAN DE CONTEXT

DE KAART OP MICROSCHAAL

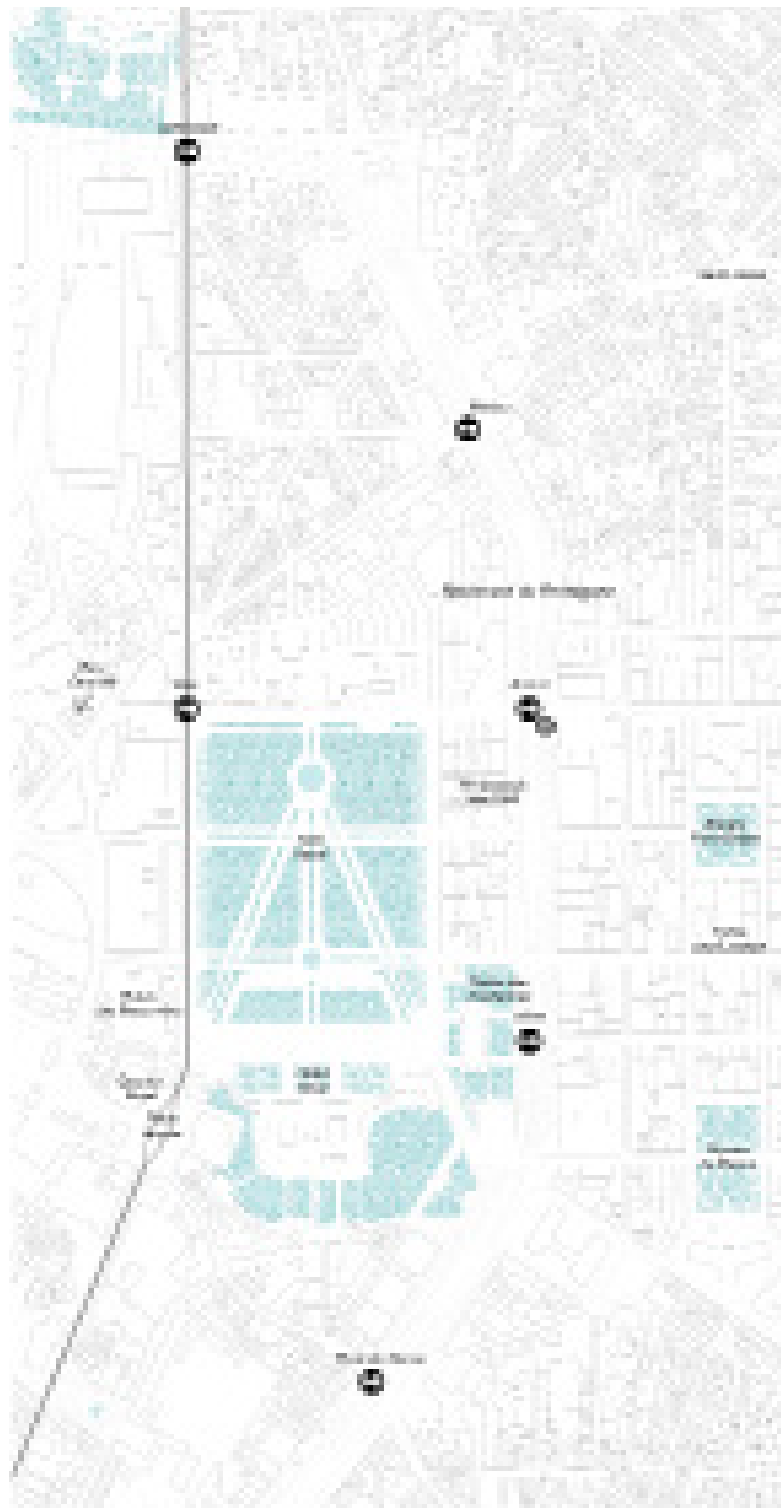
De kaart op microschaal maakt een gedetailleerde visualisatie van de wijk mogelijk, zodat een beroep kan worden gedaan op lokale intelligentie en een nauwkeurige en, voor zover mogelijk, volledige inventaris kan worden opgemaakt van de bestaande en toekomstige acties die een rol spelen in de ecosystemen van de wijk.

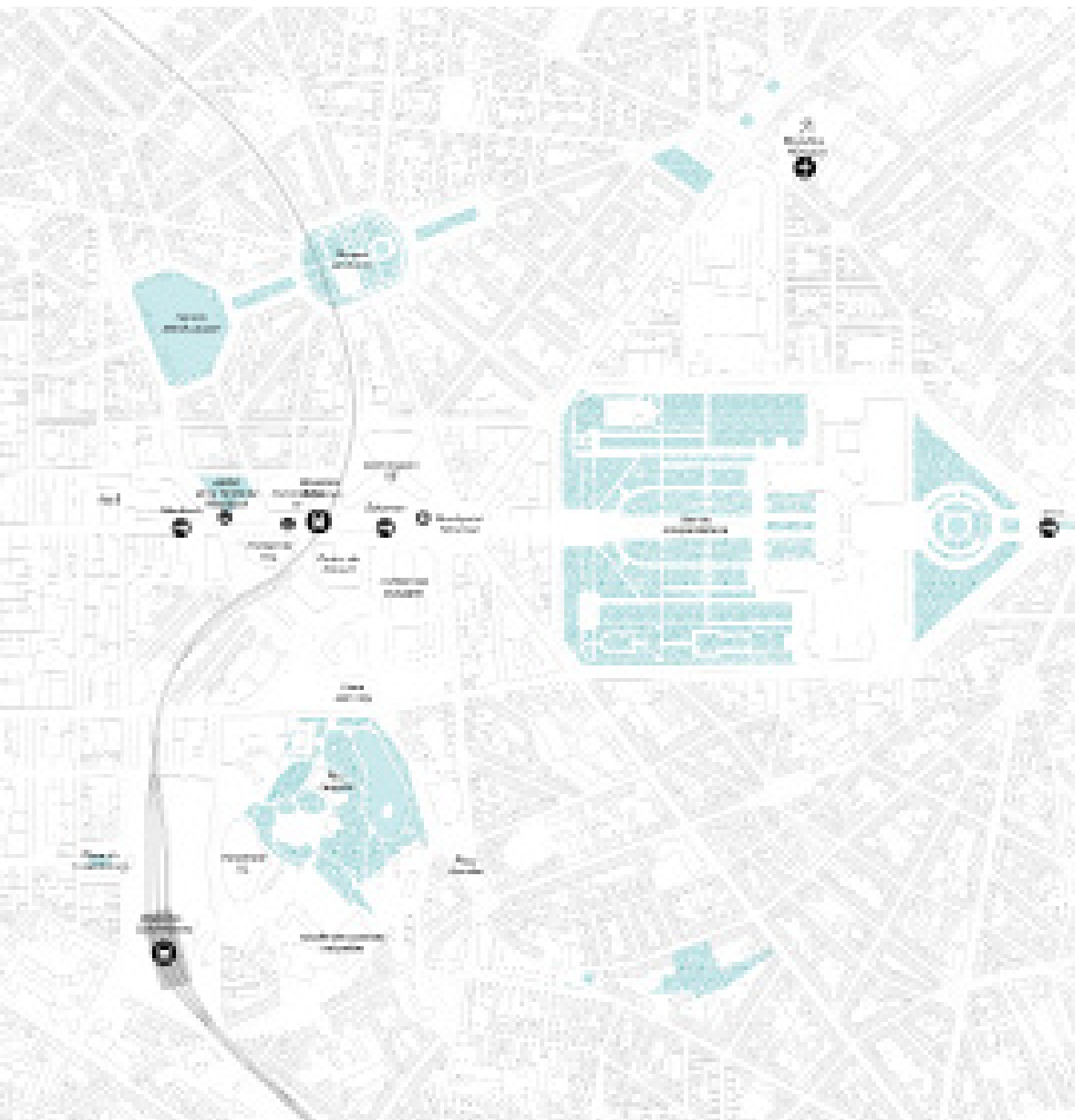
Deze lijst werd samengesteld door bestaande initiatieven, gevoelige locaties, potentiële projecten, betrokken actoren, potentiële exploitanten, enz. te identificeren.

De kaart belicht de aanwezigheid van landschapselementen met een sterk ecosysteempotentieel, zoals het Koninklijk Park, het Jubelpark, de Ambiorixsquare, de Maalbeekdal tuin, de Frère-Orbanssquare en de De Meeÿsquare, enz. Deze locaties zijn nu nog geïsoleerd en lijden doorgaans onder een gebruikintensiteit die te hoog is om een volwaardige rol te kunnen spelen in de ecosystemische veerkracht.

Deze kaart is echter alleen representatief voor het bovengrondse milieu. Een ontcijfering van de aard van de ondergrond is een belangrijke operationele tool die we vandaag nog niet in handen hebben. Daarnaast is er ook de kennis van de kwaliteit van de bodem en het levende karakter ervan.

De complementariteit van deze gedetailleerde kaarten van het oppervlakte-, bodem- en ondergrondmilieu zou het mogelijk maken een volledig inzicht te krijgen in de perimeter om de strategische punten te identificeren waar kan en moet worden ingegrepen.

3.1

ANALYSE VAN DE CONTEX

DE KAART OP MACROSCHAAL

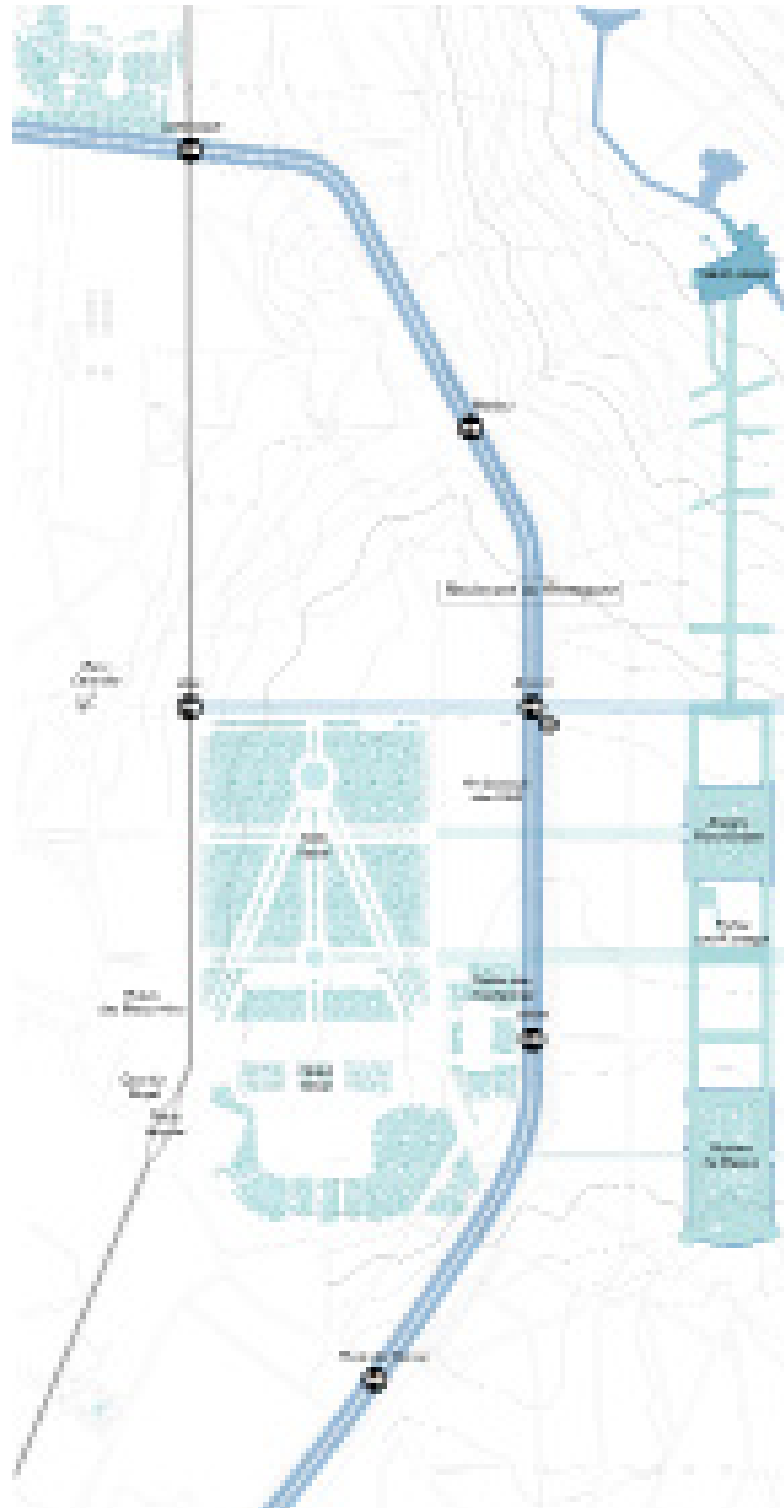
De kaart op macroschaal maakt het de visualisatie en de identificatie mogelijk van de rol van stedelijke structuren bij de verzachting van de klimaatverandering en het belang van een netwerkintegratie van de belangrijkste actoren op grote schaal, initiatieven en potentiële projecten die in de vorige kaart zijn geïdentificeerd.

Het is ook van essentieel belang een onderscheid te maken tussen operaties die in een perceelsgewijze logica kunnen worden uitgevoerd en grootschaligere operaties.

Op de kaart zijn de belangrijkste vegetatie-elementen van de Europese wijk in kleur aangegeven:

- de parken: Jubelpark, Leopoldpark, Koninklijk Park, enz.;
- de Maalbeekvallei als een belangrijk landschapselement met een eigen topografie en eraan verbonden natuurlijke bodemtypes;
- de grote uitgestippelde en aangelegde verkeersassen, zoals de Kleine Ring, de spoorlijnen, de Wetstraat en de Belliardstraat.

Deze grote structurerende elementen vormen de basiscomponenten om na te denken over de ecosysteemdynamiek van de wijk door de fundamentele elementen die de natuurlijke omgeving van de wijk vormen en definiëren, te heroverwegen.

3.1

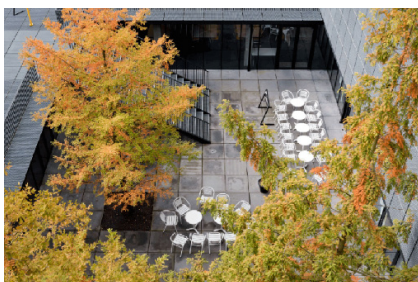
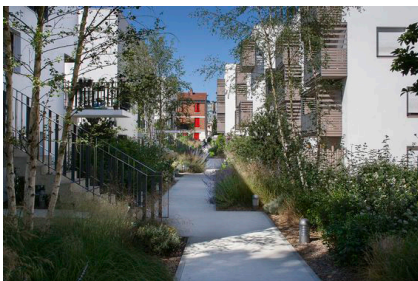
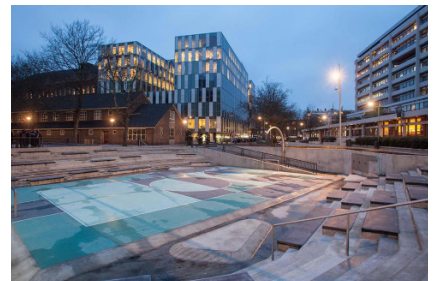
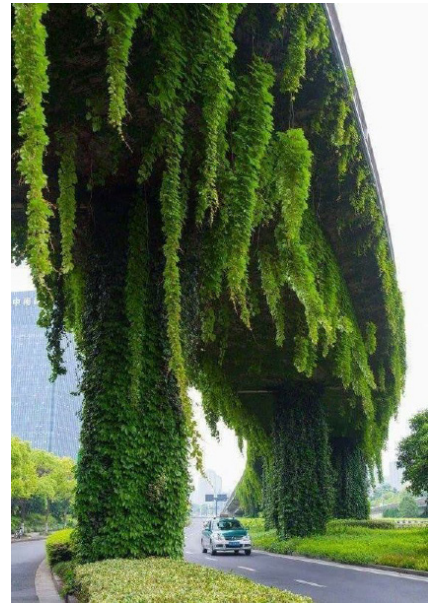
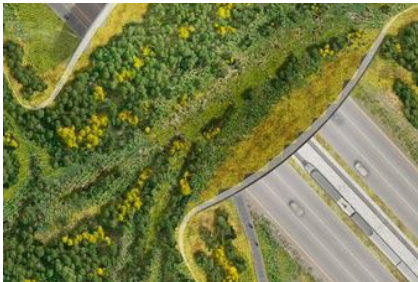
ANALYSE VAN DE CONTEXT

ATLAS VAN REFERENTIES

Tot de reeks referenties in dit deel behoren voorbeelden van architecturale, landschappelijke en operationele projecten en projecten voor de openbare ruimten. De referenties bieden inspiratie voor de zoektocht naar potentiële tools voor de transformatie van de wijk, in al hun diversiteit.

Deze atlas van referenties werd afgedrukt en voorgesteld aan de deelnemers van de rondetafelgesprekken om tijdens de debatten te dienen als inspiratiebron en te tonen wat er allemaal mogelijk is.

3.2

RONDETAfelGESPReKKEN

Aan de workshop namen vertegenwoordigers van de institutionele sector, de plaatselijke verenigingswereld en deskundigen deel. De deelnemers vormden twee gelijktijdige rondetafels, die allebei een eigen antwoord gaven op de volgende vraag:

"Welke acties zijn wenselijk voor de toekomst van de Europese wijk volgens de 6 hoofdbeingselen met betrekking tot klimaatverandering en de ecosysteemdiensten op micro- en macroschaal?"

DEELNEMERS

Anne-Claire DEWEZ, *Leefmilieu Brussel*

Marco Schmitt, *Coördinatie Brussel-Europa*

Elena POSSIA, *Raad van de Europese Unie*

Antoine STRUELENS, *Urban Brussels*

Tim VAN CAUVENBERGHE, *Coördinatie Zenne*

J.-P. BOUBLAL, *Commissariaat voor Europa en de Internationale organisaties*

Edoardo GUGLIELMETTI, *Brussels International - Vertegenwoordiger van België*

David HESSLEUIK, *Europees Parlement*

Siegfried BREIER, *Europees Parlement*

Lukas HOUSER, *BMA*

Géraldine LACASSE, *BMA*

Elena VISNAR MALINOVSKA, *Europese Commissie*

Christiane GERLACH-SCHEERER, *Europese Commissie*

Régis FAU, *Raad van de Europese Unie*

Maria-Elena CAMARASCU, *Raad van de Europese Unie*

Christian FRISQUE, *KCML*

Pierre LEMAIRE, *Perspective*

Sven DE BRUYCKER, *Perspective*

Gilles LEDENT, *ARIES Consultants*

Julien RUELLE, *Leefmilieu Brussel*

Thierry KANDJEE, *Bureau TAKTYK*

Diego LUNA QUINTANILLA, *BUUR PoS*

Hélène RILLAERTS, *BUUR PoS*

Maëlle VANDENBERGH, *BUUR PoS*

↑ Foto genomen tijdens de overlegworkshops © Diego Luna Quintanilla

3.2

RONDETAfelGESPReKKEN

WORKSHOPS

Het doel van de oefening was allereerst een inventaris op te maken van de actiepistes die deel uitmaken van potentiële ecosystemen en vervolgens na te denken over ambitieuze strategieën op de schaal van onder meer het grote landschap van de Maalbeekvallei.

1. De deelnemers kregen een kaart op microschaal als werkinstrument, waarmee zij in eerste instantie een inventaris konden opmaken van de stedelijke elementen die deel uitmaken of zouden kunnen uitmaken van de ecosystemen van de wijk.
2. De uitgewerkte laag werd vervolgens op de kaart op macroschaal gelegd, zodat deze actiepistes op macroschaal (volgens de belangrijkste structurerende elementen van de wijk) in een netwerk konden worden ondergebracht en versterkt.

3.2

RONDETAfelGESPReKKEN

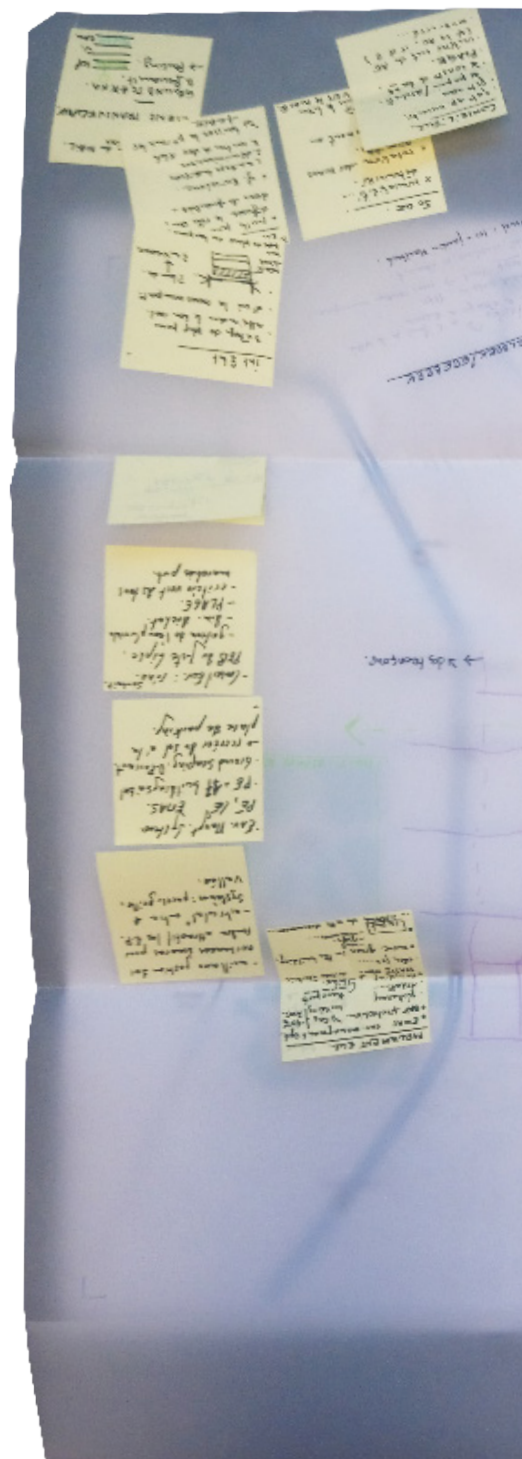

WORKSHOPS

De debatten waren verrijkend en levendig. De deelnemers sloegen niet noodzakelijk dezelfde richting in aan de twee discussietafels, de debatten maakten het wel mogelijk om deze vraag vanuit meerdere invalshoeken te benaderen.

Deze denkoefening bracht de bekommernissen, aandachtspunten en uitdagingen aan het licht waarmee rekening moet worden gehouden bij de evolutie van de wijk, volgens het gezichtspunt van de talrijke deelnemers.

De voornaamste elementen van deze besprekingen worden op de volgende pagina's samengevat.

MILIEU-CULTUUR
STREEK LES
PRT. BENTHANS

Wat is de relatie tussen natuur en cultuur?
 Cultuur is de menselijke omgeving die door de mens is gecreëerd.
 Natuur is de omgeving die niet door de mens is gecreëerd.
 Milieu-cultuur is de relatie tussen natuur en cultuur.

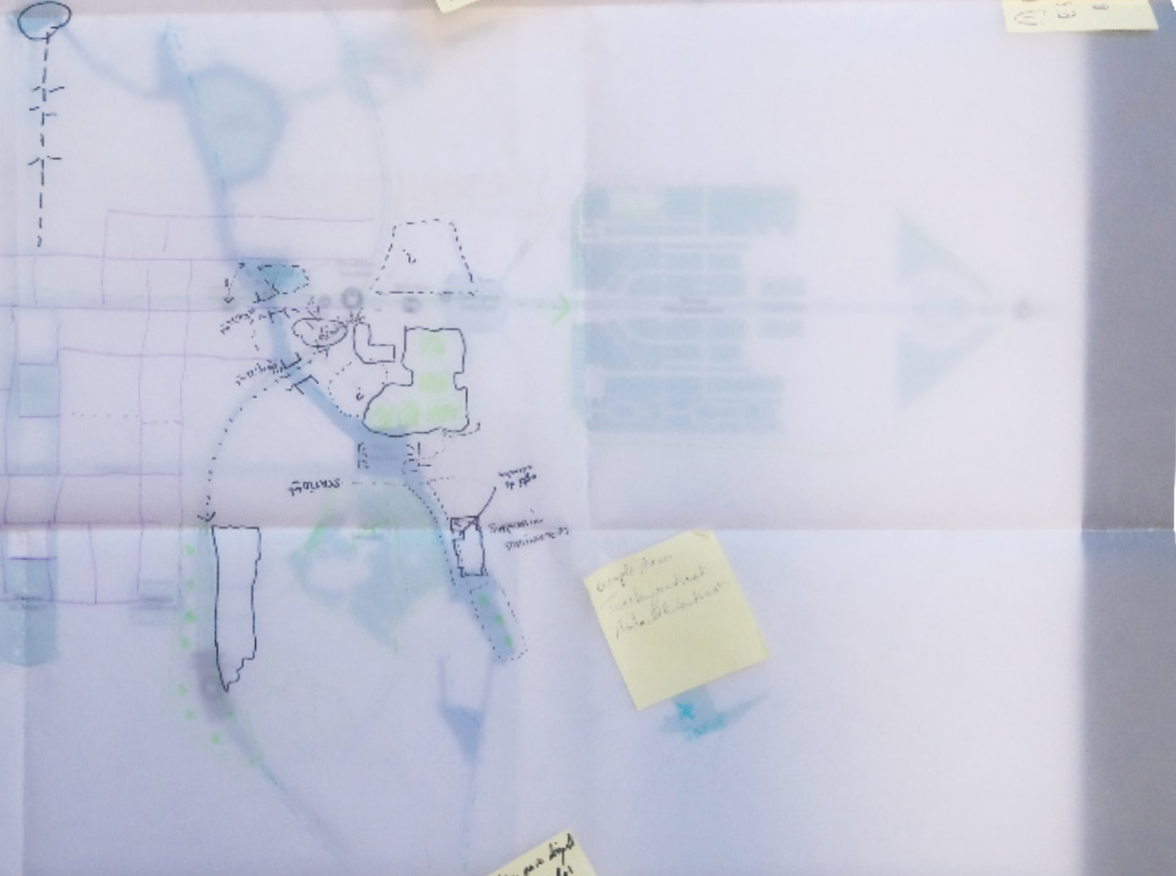
SOELEN
ESPALES
BATIS

Soelen: open plekken in de stad die gebruikt worden voor recreatie en sport.
 Espales: plekken in de stad die gebruikt worden voor commerciële activiteiten.
 Batís: plekken in de stad die gebruikt worden voor woonspace.

SOELEN
 - Soelen zijn open plekken in de stad die gebruikt worden voor recreatie en sport.
 - Soelen zijn vaak gelegen in de buurt van openbaar vervoer.
 - Soelen zijn vaak onderdeel van een groter gebied van openbaar vervoer.

ESPALES
 - Espales zijn plekken in de stad die gebruikt worden voor commerciële activiteiten.
 - Espales zijn vaak gelegen in de buurt van openbaar vervoer.
 - Espales zijn vaak onderdeel van een groter gebied van openbaar vervoer.

BATIS
 - Batís zijn plekken in de stad die gebruikt worden voor woonspace.
 - Batís zijn vaak gelegen in de buurt van openbaar vervoer.
 - Batís zijn vaak onderdeel van een groter gebied van openbaar vervoer.

Vrij gebruik voor recreatie en sport
 Vrij gebruik voor commerciële activiteiten
 Vrij gebruik voor woonspace

Beoordeling de ruimte
 Beoordeling de kwaliteit
 Beoordeling de hoeveelheid
 Beoordeling de locatie

Beoordeling de vorm
 Beoordeling de inhoud
 Beoordeling de stijl
 Beoordeling de kleur

3.3

BIJGEWERKTE DOELSTELLINGEN

AANGEKAARTE HOOFDTHEMA'S

Het geheel van hierna opgesomde aangekaarte hoofdthema's vormt de samenvatting van de besprekingen tijdens de rondetafelgesprekken, die geleid hebben tot een herziening van de gewenste doelstellingen voor de toekomstige evolutie van de wijk.

1. Belang van de volle grond en de bodemkwaliteit

- De bodemkwaliteit verzorgen om 'levende bodems' tot stand te brengen. Deze kwaliteit is een eerste vereiste voor de ontwikkeling van de biodiversiteit en voor een doeltreffende strategie inzake afvloeiingswater. In die zin vormen levende bodems de basis voor de ontwikkeling van ecosysteemdiensten.
- De volle grond identificeren, beschermen en ten volle benutten.
- De volle grond weer blootleggen waar dat mogelijk is.

2. Herstel van een efficiënte watercyclus

- Uit te voeren acties op het niveau van het perceel: retentie, infiltratie, hergebruik, nuttig aanwenden van daken en het potentieel van de vloerplaten, enz.
- Strategieën om kwaliteitsvolle kernen van huizenblokken te vormen: bodemafdekking voor retentie, planten voor retentie (als de bodem kleiachtig is) en infiltratie (als de bodem zanderig is).
- Rol van de structurerende groene ruimten, met name de ruimten onderin de vallei: Ambiorixsquare, Maalbeekdaltuin, Jean Reyplein, Jourdanplein).
- Uit te voeren acties op het niveau van de wijk: de vallei als structurerend geografisch element in het waterbeheer. Benadrukking van de aanwezigheid van water.
- Herdefiniëring van de rol van de hellingen: infiltratie, retentie, toepassing van trapsgewijze retentiesystemen, toepassing van de principes van 'nieuwe stadsrivieren'.
- De kansen aangrijpen om de aanwezigheid van water in de vallei terug bloot te leggen en het water opnieuw een plaats te geven in de collectieve verbeelding. Acties die even symbolisch als ecologisch waardevol zijn.
- Het belang van waterbronnen, valorisatie van hun aanwezigheid en hun rol in de vallei.
- Ambitie: de Maalbeek geheel of gedeeltelijk blootleggen. Deze ambitie is de logica zelf voor de valorisatie van de vallei in haar belangrijkste rol. Het lijkt echter een utopie om deze ambitie vandaag te kunnen verwezenlijken: de technische knelpunten zijn te groot, gezien het huidige beheer van de waterloop.

3. Herkwalificatie van de structurerende assen

- **Noord-zuidas** (laan van de Squares) als lokale verbindingsas tussen de wijken. De actieve vervoerswijzen bevorderen, kansen voor vergroening en integratie van bomenrijen enz.
- **Wetstraat en Belliardstraat** als multimodale mobiliteitsassen tussen de wijken (verbinding tussen het Koninklijk Park en het Jubelpark): dit betekent meer ruimte voor de integratie van de actieve vervoerswijzen (formalisering van kwaliteitsvolle fietspaden en verbreding van de voetpaden om de kwaliteit van het voetgangersverkeer te verbeteren).
- **Montoyerstraat** als lokale structurerende as (voor de zachte mobiliteit) en landschappelijke as (verbinding en perspectief tussen het Koninklijk Park en het Leopoldpark). De blinde muren aan de kant van het parlement openbreken om uitzicht te bieden op het Leopoldpark.
- **Zinnerstraat en Guimardstraat** als lokale structurerende assen (voor de zachte mobiliteit) en landschappelijke as (verbinding tussen het Koninklijk Park en de Frère-Orbansquare).
- **Etterbeeksesteenweg** als grote landschappelijke as om de doorgang van de Maalbeek aan te geven en te werken aan de aanwezigheid van water in de aanleg.
- Benutten van de **taluds van de spoorweg** om een rechtstreekse verbinding voor de actieve mobiliteit tot stand te brengen tussen het station Brussel-Luxemburg en het Schumanstation.

3.3

BIJGEWERKTE DOELSTELLINGEN

AANGEKAARTE HOOFDTHEMA'S

4. Gebouwde infrastructuur ten dienste van de milieuprestaties

- Hoe kan, in het licht van het zeer sterk bebouwde karakter van de wijk, de bestaande infrastructuur worden heruitgevonden ten dienste van de ecologische strategie?
- Kunnen sommige lagen van ondergrondse parkeergarages worden gebruikt voor wateropslag in geval van nood (stormbekkens)?
- Is het zinvol om op niveau -1 aardelagen aan te brengen om de bovengrondse vegetalisatie mogelijk te maken?
- Valorisatie van de spoorwegtaluds als plaatselijke ecologische verbinding voor de biodiversiteit.
- Mogelijkheden om innovatieve technologieën te integreren (warmtenetten, enz.).
- De rol van de bouwwerken in deze denkoefening opnemen: de verwachtingen op het vlak van veerkrachtig en efficiënt ontwerp definiëren.
- NB: Bij het beheer van de gebouwen van de Europese instellingen (met name het Parlement en de Raad) wordt rekening gehouden met tal van acties om de prestaties ervan te verbeteren (energie, afval, waterbeheer, vegetatie, mobiliteit, enz.).

5. Vaststelling van de te bereiken prestaties volgens de typologieën

- Rol van de **parken** als gebieden met een hoge gebruik-sintensiteit voor menselijke activiteiten, die evenwel ook de nodige ruimte/beheerswijzen moeten kunnen reserveren voor de ontwikkeling van andere ecosysteemdiensten.
- De '**gewone straat**' kan binnen het netwerk een kwaliteitsvolle plek worden, voor gedeeld gebruik en met een sterke groene dimensie in de aanleg ervan.
- Het **buurtplein**, zoals het Jourdanplein, moet de veelheid aan gebruiksmogelijkheden (voor evenementen, vrije tijd, ontspanning, seizoensgebonden activiteiten, ...) benutten. Dit sluit de mogelijkheid van beplanting niet uit.
- De **dreef** die het voorplein vormt van het station Brussel-Luxemburg: deze ruimte biedt weinig mogelijkheden: dak van het station, diversiteit van actoren, geen volle grond, ... Het is echter interessant vast te stellen dat deze kenmerken de dreef tot een bevoorrechte plaats maken voor stedelijke activiteiten voor jongeren (skateboard-plek). Het feit dat de dreef verhard is en niet vaak wordt gebruikt als verblijfplaats, biedt mogelijkheden voor een andere groep mensen. Te behouden en te versterken in het kader van dit potentieel (inrichtingen, bekledingen, speelmodules, verlichting, ...).
- De typologie van **emblematisch object**, zoals het Berlaymontgebouw: hoe kan het beheer van de omgeving bijdragen tot de prestaties van de ecosystemen? Gebruik van de aanwezigheid van water als barrière om afstand te houden, de huidige infiltratieproblemen aanpakken ...
- De rol van de **scharnierpunten** binnen dit netwerk ter discussie stellen.

6. Herovering van de openbare ruimten

- De herovering van de openbare ruimte voor andere gebruiksvormen dan de automobiliteit versnellen.
- De plaats van het parkeren binnen de openbare ruimte herdefiniëren in het belang van de ecosysteemdiensten.
- Aansluiten bij de logica van 'quick wins' die door Brussel Mobiliteit wordt gevolgd, door de actie van de facilitator demineralisatie.
- De mogelijkheden ter verbetering van de geluidsomgeving onderzoeken.
- Beheermethoden voor groene ruimten overwegen die meer in overeenstemming zijn met de natuurlijke en seizoensgebonden cycli (gedeeltelijk en laat maaien, biodiversiteitszone, minder gecontroleerde aanwezigheid van plantensoorten, enz.).

BIJLAGEN

Het volledige ruwe materiaal ter ondersteuning van de presentaties tijdens het leiden van de participatieve workshops

